

Forsøgsprojektet

Produktionsbaseret Lærlingeuddannelse

Evaluering februar 2009

Forord

I september 2007 blev den første afsluttende evalueringsrapport om resultaterne af forsøget med *Produktionsbaseret Lærlingeuddannelse* sendt til Folketingets Satspuljeudvalg, der har understøttet forsøget siden 2004.

Da der i sommeren 2007 endnu kun forelå begrænsede resultater, og da der fra Produktionsskoleforeningens side var et ønske om i løbet af 2009 at undersøge de politiske muligheder for en fremtidig formalisering af forsøget, blev det aftalt med Undervisningsministeriet at foretage en supplerende evaluering af forsøgets resultater og erfaringer i begyndelsen af 2009.

Evalueringsopgaven udføres af cand. psych., Ph.d. *Claus Elmholdt* fra Udviklingskonsulenterne A/S (Århus) i tæt samarbejde med konsulent *Verner Ljung* fra Produktionsskoleforeningen (Vejle). Desuden har konsulenterne *Tina Thode* og *Axel Hoppe* fra Produktionsskoleforeningen deltaget i dele af arbejdet, ligesom stud. psych. *Cecilie Aggerholm* og stud. psych. *Helene Wad Christensen* har bistået med udførelsen og efterfølgende gennemskrivning af en række interviews, der indgår i rapporten.

Evalueringsrapporten sætter som anført særligt fokus på at uddrage og analysere resultaterne af forsøget med *Produktionsbaseret Lærlingeuddannelse*. Den nærværende rapport kan derfor med fordel læses i sammenhæng med den afsluttende evaluering (2007¹) og midtvejsevalueringen (2006²), der bl.a. satte fokus på det særlige læringsmiljø, som produktionsskolerne kan tilbyde de unge, på de unges baggrund og forventninger til forsøgsuddannelsen, på visiteringsprocessen samt på de unges identitetsdannelse i uddannelsesforløbet.

Vejle, marts 2009

Anders Hess
Sekretariatsleder
Produktionsskoleforeningen

¹ *Elmholdt, C., Ljung, V., & Nielsen, K. (September 2007). Forsøgsprojektet "Produktionsbaseret Lærlingeuddannelse". Afsluttende evaluering.*

² *Elmholdt, C., Ljung, V., Larsen, K.L., Madsen, S.S. & Nielsen, K. (September 2006). Midtvejsevaluering af forsøgsprojektet "Produktionsbaseret lærlingeuddannelse".*

Indhold

Forord	2
Resumé	4
Lærlingeprojektet – baggrund og aktuel status	6
Forsøgsprojektets resultater	9
Færdiguddannede lærlinge	9
Afbrudte lærlingeuddannelser	16
Målgruppen i teori og praksis.....	20
Visitationspraksis.....	22
Udviklingen af forsøgsprojektet - fra ide til praksis	23
Pædagogik og læringsmiljø.....	23
Faglige udvalg, pensumkrav og slutmål.....	28
Samarbejdet med erhvervsskolerne om grundforløb	28
Brugen af virksomhedspraktik i lærlingeuddannelsen	30
Perspektivering – fra projekt til formaliseret uddannelse?.....	31
Bilag med statistik/tabeller.....	34

Resumé

Resultaterne af nærværende evaluering bekræfter de tendenser, der tidligere er beskrevet i midtvejsevalueringerne fra 2006 og 2007. Derudover uddybes med de første resultater om færdige lærlinge samt uddybende resultater om ophørte lærlinge og analyser af forsøgsprojektets udviklingshistorie fra idé til konkret uddannelsespraksis. De væsentligste fund og pointer er som følger:

- Indtil udgangen af 2008 er der i henhold til tildelte bevillinger fra satspuljen igangsat i alt 144 erhvervsuddannelsesforløb, fordelt med 29 optag i 2004, 26 i 2006, 25 i 2007 og 64 i 2008.
- De 144 forløb omfatter 18 forskellige uddannelsesretninger, som er iværksat med base på 19 forskellige produktionsskoler i tæt samarbejde med 25 forskellige erhvervsskoler.
- I alt 14 lærlinge er på nuværende tidspunkt færdiguddannede. Heraf var 10 startet i 2004, 3 var startet i 2006 og 1 var startet i 2007. De færdiguddannede lærlinge er fordelt på 8 kvinder og 6 mænd.
- I alt 11 (79 %) ud af de 14 færdiguddannede lærlinge har været i arbejde efter endt uddannelse, heraf er 6 fastansatte pr. februar 2009, mens 3 er vikaransatte og 5 er pt. aktivt jobsøgende. 10 af de 11 har været i beskæftigelse indenfor det fagområde, de er uddannet til.
- Resultaterne er bemærkelsesværdige, taget i betragtning at der er tale om unge, der over flere omgange af myndigheder og skoler har fået at vide, at de ikke havde forudsætningerne for at gennemføre en ungdomsuddannelse.
- I alt 21 (14 %) ud af 144 indskrevne lærlinge har afbrudt lærlingeuddannelsen pr. februar 2009. Af de afbrudte lærlingeforløb var 12 (41 %) startet på uddannelsens første årgang i 2004, der bestod af i alt 29 unge. På de senere årgange ses et væsentligt lavere frafald, hvilket kan skyldes:
 - At produktionsskolerne på baggrund af erfaringerne fra det første optag i 2004 er blevet markant bedre til at visitere de rigtige unge ind i projektet.
 - At det i starten af projektet tog tid at få etableret samarbejdsaftaler og gode samarbejdsrelationer med erhvervsskolerne, at få godkendelser fra de faglige udvalg og uddannelsesplaner på plads samt at få erhvervsskolernes pensumkrav og læringsmål tilpasset og integreret med produktionsskolepædagogikken.

Fortsættes næste side

- Opstart af lærlingeuddannelser på produktionsskolen kræver hårdt arbejde og en god portion idealisme fra værkstedsledere og forstanderes side, specielt i starten.
- Lærlinge er en langsigtet investering, der over tid bliver en stor gevinst for arbejdet og undervisningen på værkstederne: Det forhold, at der kommer flere 'generationer' og dermed større heterogenitet ind på værkstederne, åbner nye muligheder for udnyttelsen af den pædagogiske metode: sidemandsoplæring
- Lærlinge er en stor faglig og personlig udfordring for lærere og forstandere, men også en kilde til stor glæde og professionel tilfredsstillelse.
- Det giver et fagligt kvalitetsløft, ikke bare til værkstedet, men til hele skolen, når man med en godkendelse fra det faglige udvalg kan fortælle, at et værksted lever op til det samme niveau som hos en privat virksomhed.
- Samarbejdet mellem produktionsskolerne og erhvervsskolerne har udviklet sig markant positivt i løbet af forsøgsperioden. Opstarten af samarbejde var i mange tilfælde præget af mistillid, uoverensstemmelser og misforståelser, men den gensidige forståelse og respekt er vokset markant i løbet af forsøgsperioden.
- På baggrund af resultaterne med at gennemføre lærlingeuddannelser på nogle af landets produktionsskoler er det naturligt at diskutere, hvilke potentialer der ligger er i at udvide og formalisere, dvs. skabe lovhjemmel for, denne mulighed for kompetencegivende erhvervsuddannelse med produktionsskolen som institutionel base og i et fortsat tæt samarbejde med erhvervsskolerne og de faglige udvalg.
- Evalueringen viser, at der er behov for et uddannelses tilbud som produktionsbaseret lærlingeuddannelse: Fordi lærlingeuddannelse var den eneste mulighed, de havde tilbage, hvis de skulle gøre sig håb om at få en kompetencegivende uddannelse.

Lærlingeprojektet – baggrund og aktuel status

På baggrund af en projektbeskrivelse fra 5 produktionsskoler³, der samtidig var initiativtagere til projektet, blev der i efteråret 2003 bevilget satspuljemidler til igangsættelse af forsøg med *Produktionsbaseret Lærlingeuddannelse* i 2004.

Formålet med projektet er at give unge, som på grund af massive sociale og/eller boglige problemer ikke kan gennemføre en ordinær erhvervsuddannelse, en anden vej til uddannelse. Dels via det særlige læringsmiljø, som produktionsskolerne kan tilbyde, og dels via de særlige rammer og vilkår der gælder for forsøgsuddannelsen:

- Mulighed for gennemførelse af grundforløb og praktik på en produktionsskole.
- Mulighed for fleksibel varighed i forhold til den normale uddannelsestid, afhængig af elevernes forudsætninger og endemålet for uddannelsen.

Gennemførelsen af lærlingeuddannelsen sker i et tæt samarbejde mellem produktionsskolen og den relevante erhvervsskole samt det respektive faglige udvalg, der skal godkende produktionsskolens værksteder som praktiksted. Uddannelsen skræddersys til den enkelte lærling – individualiseret fleksibilitet og progression i uddannelsesforløbet – men fører frem til svendeproe samt erhvervs- og uddannelseskompetence på lige fod med tilsvarende ordinære erhvervsuddannelser.

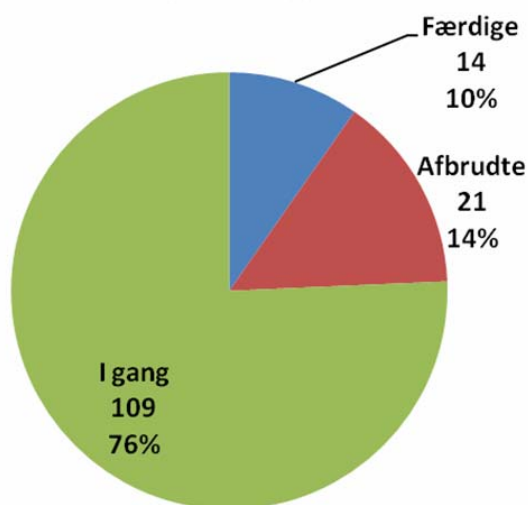
Den produktionsbaserede lærlingeuddannelse skal således ikke ses som en konkurrence til de ordinære erhvervsuddannelser, men som et tiltag med særlige lærings- og rammebetingelser, der kan supplere de ordinære erhvervsuddannelser i forhold til en gruppe af unge, som erhvervsskolerne har meget svært ved at nå og fastholde.

Det skal samtidig erindres, at der er tale om unge, der over mindst 2 omgange er blevet vurderet til ikke at have forudsætninger for at kunne påbegynde en ungdomsuddannelse. Først en målgruppevurdering hos Ungdommens Uddannelsesvejledning før optagelsen på produktionsskolen som almindelig produktionsskoleelev - og så endnu engang efter et ophold på produktionsskolen, hvor man har arbejdet på at forbedre den unges muligheder for at kunne starte på og gennemføre en ungdomsuddannelse, hvor det nu er produktionsskolen, der sammen med erhvervsskolen vurderer, at den unge ikke kan gennemføre en ungdomsuddannelse på almindelig vis.

I 2004 blev der bevilliget satspuljemidler til et optag på 30 unge på 5 produktionsskoler. Dette blev fulgt op i årene 2006 og 2007 med optag på yderligere 25 unge pr. år. I 2008 blev der bevilget et optag på 65 unge samtidig med at kredsen af produktionsskoler blev udvidet fra 5 til 19. For 2009 er der bevilget et yderligere optag på 65 lærlingepladser.

³ De 5 produktionsskoler er: Kalundborgegnens Produktionsskole, Korsør ProduktionsHøjskole, Muticenter Syd, Odder Produktionsskole og Randers Produktionshøjskole (tidligere Vurring Produktionsskole)

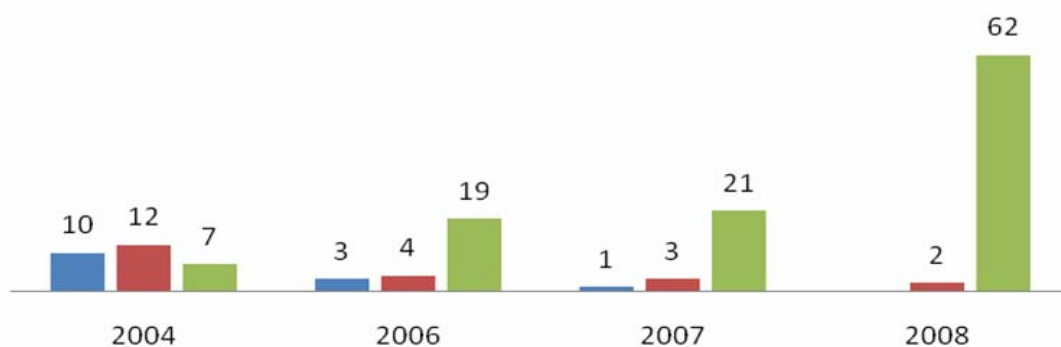
Status for samtlige lærlingeuddannelser pr. 15.2.2009

Der er endnu ikke (pr. 15. februar 2009) iværksat optag af lærlinge til de 65 nye lærlingepladser i 2009. Til de 145 bevilligede lærlingepladser i de første 4 optagelsesår (2004, 2006, 2007 og 2008), er der blevet optaget i alt 144 lærlinge, hvis aktuelle status (pr. 15. Februar 2009) er angivet i tabellen ovenfor.

Status for samtlige lærlingeforløb fordelt på optagelsesår

■ Færdige ■ Afbrudte ■ I gang *)

*) Gruppen på de 109, der er i gang med uddannelse, inkluderer 4 lærlinge der er overgået til uddannelse i andet regi end den produktionsbaserede lærlingeuddannelse: 2 er overgået til en ordinær erhvervsuddannelse og 2 er overgået til EGU (erhvervsgrunduddannelse). Primo februar 2009 er alle fire fortsat i gang med de uddannelser de er blevet visiteret videre til.

Som det fremgår af tabellen ovenfor, kommer langt størstedelen af de lærlinge der på nuværende tidspunkt er færdiguddannede fra årgang 2004. De resterende lærlinge fra årgang 2004 forventes færdiguddannede i løbet af 2009.

Ikke overraskende finder vi også den højeste frafaldsprocent blandt årgang 2004. Dette mønster påvirkes sandsynligvis af flere samvirkende faktorer såsom ændringer i visitationspraksis, opstartsproblematikker samt selvfølgelig det faktum at årgang 2004 har været længst tid undervejs.

Se i øvrigt bilag bagerst i evalueringsrapporten for flere tal og faktuelle beskrivelser af lærlingeuddannelsen.

Forsøgsprojektets resultater

I det følgende beskrives og kommenteres de resultater lærlingeprojektet har leveret.

Først sættes fokus på de færdiguddannede lærlinge: Hvor lang tid har det taget? Hvad har de uddannet sig til? Hvad laver de nu? Hvordan har deres forløb været struktureret og hvordan har de selv oplevet uddannelsesforløbet? De første spørgsmål besvares på baggrund af dokumentation indhentet fra produktionsskolerne, imens det sidste spørgsmål besvares på baggrund af kvalitative interviews med fire færdiguddannede lærlinge.

Dernæst sættes fokus på de afbrudte lærlingeuddannelser: Hvornår afbryder de uddannelsen? Hvorfor afbryder de uddannelsen? Hvad laver de nu? Analysen af afbrudte lærlingeforløb bygger på frafaldsskemaer indhentet fra produktionsskolerne.

Til sidst analyseres målgruppen og visitationspraksis i forsøgsperioden på baggrund af visitationsskemaer og uddrag fra gruppeinterview med skoleforstanderne: Hvad karakteriserer målgruppen set på tværs af de 144 optagne lærlinge? Hvordan har visitationspraksis udviklet sig gennem forløbet, og hvad har det betydet?

Færdiguddannede lærlinge

I alt 14 lærlinge har afsluttet deres uddannelsesforløb i projektperioden. Nedenstående tabel viser en oversigt over lærlingenes uddannelsesretning, køn, hovedproblem ved uddannelsesstart, alder ved uddannelsesstart, uddannelsens faktiske varighed samt deres aktuelle livssituation som færdiguddannede.

Oversigt over færdiguddannede i forsøgsprojektet pr. 15. februar 2009					
Uddannelse	Køn	Hoved-kategori ⁴	Alder ved start År:Mdr.	Uddannelsens faktiske varighed År:Mdr.	Situationen efter færdiguddannelse
Kontor-assistent	K	Psykiske problemer	23:01	03:05	Ledig knapt et halvt år efter færdig uddannelse, men herefter ansat til kontor og bogholderi i mindre lokal håndværksvirksomhed.
Klejnsmed	M	Boglige problemer	20:11	04:00	Overgik januar 2007 til ordinær læreplads i privat firma. Færdiguddannet i 2008. Arbejder nu som rejsemontør for dansk firma i udlandet.

⁴ For en uddybning af hovedkategorierne, henvises til afsnittet "målgruppen" på s.20

Uddannelse	Køn	Hoved-kategori ⁵	Alder ved start År:Mdr.	Uddannelsens faktiske varighed År:Mdr.	Situationen efter færdiguddannelse
Bådebygger/Ski bstømrer	M	Mange belastnings-faktorer	20:04	04:00	Fik straks ansættelse som tømrersvend i byggebranchen, men ledig fra begyndelsen af januar 2009
Køkken-assistent	M	Psykiske problemer	20:02	02:06	Fik straks ansættelse på tankstation ved uddannelsens afslutning. Er p.t. ansat i større firma, der bl.a. producerer kabler.
Kok	M	Mange belastnings-faktorer	19:10	03:01	Fik straks ansættelse på restaurant i provinsby. Senere ansat på gourmetrestaurant, hvor han fortsat er i arbejde.
Kontor-assistent	K	Psykiske problemer	21:02	03:07	Årsvikariat i administrationen på en erhvervsskole umiddelbart efter afsluttet uddannelse.
Kontor-assistent	K	Mange belastnings-faktorer	18:11	03:00	Fastansat på borgerservice i kommune umiddelbart efter afsluttet uddannelse.
Ejendoms-service-tekniker	M	Boglige problemer	18:02	03:06	Blev straks ansat i lokalt boligselskab. Ledig siden nytår, men forventer at blive ansat igen til foråret.
Køkken-assistent	K	Mange belastnings-faktorer	20:08	04:01	Har været arbejdsløs siden afslutningen af uddannelsen i begyndelsen af januar 2009. Er aktivt jobsøgende.
Kontor-assistent	K	Psykiske problemer	20:03	04:00	På grund af hendes helbredsmæssige situation blev hun efter uddannelsens afslutning godkendt til fleksjobansættelse og er jobsøgende som sådan.
Lager- og transport-operatør	M	Boglige problemer	19:03	02:05	Blev straks ansat i lokalt vognmandsvirksomhed. Blev fyret, men er nu ansat igen efter 2 måneders ledighed.
Service-assistent	K	Boglige problemer	23:04	01:04	Fik straks vikariansættelse på regionalt sygehus. Arbejder fortsat som vikar på dette sygehus.
Kontor-assistent	K	Mange belastnings-faktorer	20:01	02:04	Færdiguddannet sommeren 2008. P.t. ledig og aktivt jobsøgende. Bl.a. tilknyttet 2 vikarbureauer.
Ernærings-assistent	K	Mange belastnings-faktorer	18:11	02:06	Fik straks vikariansættelse som ernæringsassistent på et sygehus, hvor hun har været i praktik.

⁵ For en uddybning af hovedkategorierne, henvises til afsnittet "målgruppen" på s. 20

Af de i alt 14 færdiguddannede lærlinge pr. februar 2009, var 10 startet 2004, 3 var startet i 2006 og 1 var startet i 2007. De færdiguddannede lærlinge er fordelt på 8 kvinder og 6 mænd.

Det er bemærkelsesværdigt, at 11 (79 %) ud af de 14 lærlinge har været i arbejde efter endt uddannelse, og at 6 af dem pr. februar 2009 er fastansatte, mens 3 er vikaransatte og 5 er aktivt jobsøgende. Kun en enkelt af de 11 lærlinge der har været i job efter endt uddannelse var ikke beskæftiget indenfor sit fagområde. Hele 10 har altså været i beskæftigelse indenfor det fagområde, de har uddannet sig til. Kun 3 lærlinge har slet ikke været i job efter uddannelsens afslutning. En vurdering af beskæftigelsesmulighederne efter at have taget en produktionsskolebaseret lærlingeuddannelse, tegner på den baggrund et foreløbigt optimistisk billede.

I det følgende fremstilles fire konkrete eksempler på lærlingeforløb baseret på sammenskrivninger af beretninger fra fire lærlinge, der i interviews fortæller, hvordan de har oplevet uddannelsesforløbet.

Interview med færdiguddannede Bjarke:

Produktionsbaseret lærlingeuddannelse giver sociale kompetencer

"På produktionsskolen fik jeg mange sociale færdigheder. Set i bakspejlet var jeg nok umoden og uvidende før jeg startede på lærlingeuddannelsen, men jeg lærte hurtigt at snakke med mange forskellige mennesker. Således lyder et citat fra Bjarke.

Sociale kompetencer er et gennemgående tema i Bjarke's fortælling. En fortælling, der lægger vægt på, hvorledes samværet med forskellige lærere og elever har styrket Bjarke i forhold til at kunne bestride et arbejde.

Fortællingen når også omkring det faglige arbejde på produktionsskolen, som ifølge Bjarke var karakteriseret ved varierede arbejdsopgaver sammenlignet med Bjarke's nuværende arbejdserfaring som udlært. Bjarke mener på den baggrund, at hans uddannelsesforløb er lige så kompetencegivende som en tilsvarende lærlingeuddannelse taget på normal vis.

Overgangen fra produktionsskolen til arbejdsmarkedet forløb uproblematisk. Bjarke følte sig fagligt kompetent og godt rustet til erhvervslivet. Men det var ikke blot en faglig udvikling, han havde gennemgået: *"Jeg begyndte nok at tage hele livet lidt mere seriøst, efter jeg blev færdigudlært. Før var jeg "bare" lærling, men pludselig var jeg ansat på samme vilkår, som de øvrige medarbejdere. De andre ansatte begyndte også at behandle mig anderledes, og jeg fik mere ansvar,"* fortæller Bjarke stolt.

Alder: 22 år

Uddannelsesretning:

Lager- og
transportoperatør

Uddannelsens

start/slut: 15.01.06 -

13.06.08

Historien om personlig udvikling er tilbagevendende i Bjarkes fortælling. Hvis muligheden for en produktionsbaseret lærlingeuddannelse ikke havde været til stede, ville han højst sandsynligt arbejde som ufaglært håndværker i dag, fortæller Bjarke.

Selvom Bjarke på nuværende tidspunkt er arbejdsledig grundet de svære samfundsmæssige økonomiske omstændigheder lever drømmen om at videreudanne sig og blive selvstændig vognmand videre. Her har Bjarke en rollemodel i sin far (der er vognmand), der også vil være i stand til at hjælpe ham i gang med egen virksomhed. Det er især ønsket om at tjene mange penge, der motiverer Bjarke til at blive selvstændig. Bjarkes materielle behov har nemlig ændret sig efter endt uddannelse. Han er flyttet i en større lejlighed og cyklen er skiftet ud med en bil.

Interview med færdiguddannede Iris:

Om 10 år er jeg leder

"Om 10 år er jeg leder" sådan udtaler Iris sig med overbevisning i stemmen.

Hun drømmer om videreuddannelse, og om at stige 'i graderne' og i løn. Hun støttes af sin mor, der ikke selv har haft muligheden for at tage en uddannelse.

Motivationen får Iris fra ønsket om at vise produktionsskolen, venner og familie, hvad man kan blive til med udgangspunkt i en produktionsbaseret lærlingeuddannelse.

Alder: 23 år

Uddannelsesretning:

Kontorassistent

Uddannelsens start/slut:

08.11.04 - 07.11.07

Iris familie stammer fra Palæstina, men hun har boet i Danmark siden hun var helt lille. Hver mandag hjælper Iris til i en pigeclub inden for Dansk Flygtningehjælp, og her undlader hun ikke at fortælle om, og anbefale, produktionsbaseret lærlingeuddannelse. På den måde fungerer Iris som en ambassadør, der skaber positiv opmærksomhed omkring den produktionsbaserede lærlingeuddannelse. *"Jeg fortæller alle om lærlingeuddannelsen. Uden dem (produktionsskolen, red.) var jeg simpelthen ikke kommet videre."*

I forlængelse heraf fremhæver Iris de udfordringer, der er forbundet med at have en anden etnisk baggrund end dansk i Danmark. *"På produktionsskolen er de utrolig dygtige, og derfor anbefalede jeg også min søster det. Hun går med tørklæde og ville få svært ved at få praktik andre steder."*

Da Iris var ved at afslutte sin uddannelse oplevede hun, at det var svært at få et arbejde. Efter adskillige måneder, hvor hun sendte omtrent 50 ansøgninger og kun modtog svar fra 4 virksomheder, var hun ved at give op. Der var endda nogle af virksomhederne, der påstod, at de ikke havde modtaget hendes ansøgning: *"Det var på grund af mit navn"* konstaterer Iris. I denne svære periode oplevede hun en stor støtte og opmuntring fra produktionsskolen, der tilmed hjalp med at formulere ansøgninger og sende dem afsted.

I det hele taget har hun et tæt forhold til produktionsskolen og særligt til sin gamle mester. Iris bliver varm i stemmen, når hun beskriver deres forhold: *"Hun var en mor for mig, det har hun altid været. Hun siger, at jeg bare skal kontakte hende, hvis der er noget. Det betyder meget for mig, at jeg ved at hun holder af mig. Hun skriver altid om jeg har brug for noget."*

Iris fremhæver denne ekstra støtte som utrolig vigtig for at hun er nået så langt som hun er i dag. Havde jeg ikke fået muligheden for produktionsbaseret lærlingeuddannelse arbejdede jeg højst sandsynligt som ufaglært i Lidl eller Føtex, siger Iris. I stedet for ufaglært arbejde i en butik, er Iris nu ansat som assistent i en kommune.

Overgangen fra at være lærling til at være fastansat har været en udfordring. Iris vurderer, at hun ikke fik tilstrækkeligt med variation i opgaverne, og heller ikke nok ansvar, på produktionsskolen. Retrospektivt kan hun se, at hun ofte udførte opgaver, der ikke var relevante for en kontorassistentuddannelse, såsom gulvvask og rengøring. Helt konkret kunne Iris godt have brugt mere øvelse i skriftlig formulering med henblik på kunde-/borgerkontakt. Hun fremhæver dog samtidig, at hun nu følger sin søster, der har overtaget hendes lærlingeplads på produktionsskolen, og konstaterer, at produktionsskolen er blevet langt bedre til at skabe variation i opgaverne, samt bedre til at uddelegere ansvar.

Det er dog ikke kun faglige kompetencer Iris har fået med sig fra lærlingeuddannelsen. Hun har ligeledes gennemgået en personlig udvikling og er i dag meget mere moden end da hun startede på uddannelsen. Hun er begyndt at læse bøger i sin fritid, og har ændret tøjstil og sprogbrug. Hun går mindre på diskotek og mødes i stedet med sine nye kollegaer på cafe. Hun understreger, at hun *"altid har været en pige, der var gang i og en ansvarsfuld person"*, men at opholdet på produktionsskolen har givet hende *"lidt mere gå på mod og selvtillid"*.

Interview med færdiguddannede Marlene:

Produktionsbaseret lærlingeuddannelse som en investering i fremtiden

"Lærlingeuddannelsen er rigtig god for de unge, der er skoletrætte, og som ikke ville kunne færdiggøre en uddannelse under normale vilkår. Variationen mellem skoleophold og praktisk arbejde er virkelig god! Jeg var selv sprunget fra undervejs, hvis uddannelsen primært bestod af skolearbejde".

Således fortæller Marlene om sin oplevelse af produktionsbaseret lærlingeuddannelse.

Alder: 24 år

Uddannelsesretning:

Kontorassistent

Uddannelsens start/slut:

02.08.04 - 31.12.07

Efter Marlene blev færdiguddannet for et år siden, har hun oplevet store problemer med at finde et arbejde, der er relevant i forhold til den uddannelse, hun har taget. Arbejdsgiverne er typisk meget skeptiske hvad angår produktionsskoler i det hele taget, og når Marlene læser forskellige jobannoncer, føler hun sig på nogle områder ikke ordentligt rustet til arbejdet som

kontorassistent. Især savner hun, at hun på produktionsskolen var blevet undervist i mere end ét system inden for økonomi og regnskab.

Derudover nævner Marlene, at der godt kunne have været mere variation i arbejdsopgaverne på produktionsskolen samt mere ansvar og større krav til selvstændighed i løsningen af disse. *”Det problem kunne måske afhjælpes ved, at der blev indlagt flere og længere praktikperioder i lærlingeuddannelsen”*, foreslår Marlene.

Efter endt uddannelse har Marlene søgt adskillige jobs, der er relevante i forhold til sin uddannelse, men hun er blevet indkaldt til ganske få ansættelsessamtaler og er efterfølgende ikke blevet tilbudt job. Hun har derfor været nødsaget til at søge arbejde inden for andre erhvervsmæssige fagområder. Hun er netop påbegyndt arbejde i dagligvarebutikken ALDI - et job, hvor hun ikke har mulighed for at anvende sine faglige kompetencer.

Marlene tillægger det dog samtidig stor betydning, at hun har en uddannelse bag sig: *”Jeg vil altid have en kontoruddannelse, jeg kan falde tilbage på, også selvom jeg ikke har mulighed for at benytte mig af den lige nu. Min store drøm er at blive læge- eller advokatsekretær, men det vil kræve, at jeg videreuddanner mig, og jeg har ikke lysten til dette på nuværende tidspunkt”*, fastslår Marlene. Hun er overbevist om, at hun aldrig ville have færdiggjort en uddannelse, og hun ville formegentlig have været på kontanthjælp i dag, hvis ikke hun havde fået muligheden for uddannelse via den produktionsbaserede lærlingeuddannelse.

Derudover fremhæver Marlene, at hun har udviklet sig personligt gennem sin lærlingeuddannelse. Før hun begyndte på produktionsskolen, var hun en stille pige med lavt selvværd, men nu er hun mere åben og udadvendt. Denne positive, personlige forandring har både Marlene selv men også hendes familie og venner bemærket.

Interview med færdiguddannede Mette:

Produktionsbaseret lærlingeuddannelse giver den nødvendige støtte

”I folkeskolen fik jeg altid at vide, at jeg ikke duede til noget, og at jeg aldrig ville få en uddannelse. Men det har jeg nu og det skyldes da udelukkende produktionsskolen.”

Citatet beskriver et gennemgående tema i Mette's fortælling. Adskillige gange fremhæver hun den uvurderlige støtte hun har modtaget fra produktionsskolen, specielt i de boglige fag. Her har hun ofte siddet med en lærer og lavet opgaver indtil de *”ikke gad mere”*, hvorefter hun kunne tage hjem og holde fri med god samvittighed, fordi dagens lektie var lavet. Denne støtte har betydet, at Mette har foretaget et markant spring karaktermæssigt: *”Før fik jeg udelukkende 6-taller (efter den gamle skala), men nu får jeg 7 med pil op (efter den nye skala).”*

Alder: 24 år

Uddannelsesretning:

Køkkenassistent

Uddannelsens start/slut:

19.12.04 - 09.01.09

Interviewet finder sted dagen før Mette bliver udlært, og hun beretter med smil på læben, at hun glæder sig til den forestående reception, hvor hun modtager sit uddannelsesbevis. Det er en stor dag, hvor hun også skal sige farvel til produktionsskolen. Mette fortæller, at hun allerede har søgt arbejde forskellige steder. Det har været en positiv oplevelse, omend det endnu ikke er resulteret i et arbejde. Hun drømmer om at arbejde på det lokale sygehus, hvor hun har været i praktik.

Produktionsskolen har haft stor betydning for Mettes personlige og faglige udvikling gennem de sidste år: *"Produktionsskolen har virkelig hjulpet mig gennem tingene og støttet mig. Det har været et skide godt sted for mig at være."* Derfor anbefaler Mette også andre unge at tage en uddannelse på produktionsskolen, hvilket er resulteret i at hendes lillesøster er startet. Lillesøsteren var træt af at gå i skole, så hun startede i august og har ikke haft en eneste fraværsdag siden hun startede. *"Det er bestemt en succes"*, som Mette udtrykker det.

I det hele taget forsøger Mette at gøre op med de fordomme hun møder i lokalsamfundet, hvor *"mange tror, at produktionsskole er for narkomaner og sådan noget, men det er det ikke, fortæller jeg."* Hvis hun ikke havde fået muligheden for at tage en lærlingeuddannelse på produktionsskolen, havde hun sandsynligvis arbejdet som ufaglært i en pølsevogn, fortæller Mette.

Hun har ikke planer om at videreudanne sig lige nu, men på længere sigt kunne økonomiuddannelsen være attraktiv, fordi hun godt kunne tænke sig at have et større ansvar i køkkenet. Som lærling på produktionsskolen havde Mette i perioder ansvaret for indkøb, madplaner og uddelegering af arbejdsopgaver sammen med de øvrige lærlinge, hvilket var en positiv oplevelse. Det medvirkede til en følelse af selvtillid, at underviserne stolede på, at lærlingene kunne mestre opgaven.

På det personlige plan oplever Mette at lærlingeuddannelsen har modnet hende meget: *"Da jeg startede som almindelig elev var jeg nok et "legebarn". Jeg kunne godt finde på at sprøjte vand på de andre eller kaste med sne. Det er et overstået kapitel nu. Nu er jeg mere seriøs."* Ifølge Mette skyldes denne udvikling dels at hun aldersmæssigt er blevet 4 år ældre siden hun startede, men også at hun i dag har en uddannelse og har lært at tage initiativ og ansvar.

Samtidig har produktionsskolen været et rart sted at være, og det har styrket hendes selvtillid, som Mette fortæller: *"De behandler eleverne godt, og der er et godt sammenhold mellem eleverne. Man kan altid gå til en lærer, hvis der er problemer på skolen eller derhjemme. Jeg har altid følt, at jeg kunne snakke med dem om alt."*

Sammenfattende kan siges, at Mette har oplevet en uvurderlig støtte på produktionsskolen, der har haft stor betydning for, at hun i dag har mere selvtillid. Mette har fået troen på sig selv, og føler sig godt rustet til at erobre arbejdsmarkedet.

Afbrudte lærlingeuddannelser

I alt 21 lærlinge har afbrudt deres uddannelsesforløb i projektperioden. Nedenstående tabel viser en oversigt over lærlingenes uddannelsesretning, køn, hovedproblem ved uddannelsesstart, alder ved uddannelsesstart, anciennitet i uddannelsen ved ophør samt årsagerne til ophør som angivet i ophørsskemaer udfærdiget af produktionsskolerne.

Oversigt over afbrudte lærlingeuddannelser efter forsøgsordningen pr. 15. februar 2009					
Uddannelse	Køn	Hovedkategori ⁶	Alder v/ start År:Mdr.	Varighed v/ ophør År:Mdr.	Årsag til ophør mv.
Klejnsmed	M	Mange belastningsfaktorer	17:10	1:08	Skoleydelsen var for lav. Fik job som jord- og betonarbejder
Kontor-Assistent	K	Mange belastningsfaktorer	18:08	0:05	Problemer pga. stofmisbrug og hyppigt fravær
Kontor m. speciale i adm.	K	Psykelige problemer	19:07	0:09	Blev indlagt på ungdomspsykiatrisk hospital og ønskede at stoppe, fordi hun ikke mente at kunne klare uddannelsen. Efter hjemkomst fra indlæggelsen kom hun i kommunalt aktiveringstilbud.
Klejnsmed	M	Mange belastningsfaktorer	18:01	1:08	Ønskede at tjene flere penge og fik efter ophør arbejde i stilladsfirma
Køkkenassistent	K	Mange belastningsfaktorer	17:11	1:04	Viste sig at lide af spiseforstyrrelser og angav selv sygdom som årsag til ophør. Afventede herefter behandlingstilbud
Køkkenassistent	K	Mange belastningsfaktorer	18:03	2:05	På grund af personlige problemer (alkohol- og stofmisbrug, sorgkrise efter faders død) og stort fravær.

⁶ For en nærmere uddybning af de anvendte hovedkategorier, se afsnittet om målgruppen s. 20

Uddannelse	Køn	Hovedkategori ⁷	Alder v/ start År:Mdr.	Varighed v/ ophør År:Mdr.	Årsag til ophør mv.
Anlægsgartner	M	Boglige problemer	19:08	2:11	Overført 31.12.2006 til kommunal læreplads, men ophørt efterår 2007 på grund af fravær og stofmisbrug.
Anlægsgartner	M	Boglige problemer	23:00	0:08	Angav problemer i parforhold som grund og flyttede umiddelbart efter hjem til sine forældre i anden kommune.
Lager- transport- operatør	M	Mange belastningsfaktorer	20:09	1:00	Bragt til ophør på grund af kørsel i spirituspåvirket tilstand og frakendelse af kørekort, hvilket er forudsætning for uddannelsen. Flyttede herefter til anden egn, hvor han fik arbejde i faderens firma.
Serviceassistent	K	Mange belastningsfaktorer	22:11	1:04	Mange udeblivelser og svigt samt kæresteproblemer. Udeblev til sidst fuldstændig uden reaktioner på henvendelser fra skolen.
Kontorassistent	K	Psykelige problemer	22:05	0:08	Angav at hun ønskede at tage en højere handelseksamen i stedet for lærlinge-uddannelsen. Efter ophør var der endnu ingen præcise uddannelsesplaner.
Klejnsmed	M	Mange belastningsfaktorer	18:09	2:10	Manglende fremmøde. Efter ophør i fleksjob som vagt.
Ejendoms- servicetekniker	M	Mange belastningsfaktorer	18:10	1:07	Angav, at han ikke tjener nok som lærling. Derefter i job som ufaglært arbejdsmand i lokalt firma.

⁷ For en nærmere uddybning af de anvendte hovedkategorier, se afsnittet om målgruppen s. 20

Uddannelse	Køn	Hovedkategori ⁸	Alder v/ start År:Mdr.	Varighed v/ ophør År:Mdr.	Årsag til ophør mv.
Klejnsmed	M	Boglige problemer	16:03	0:09	Ønskede alligevel ikke at blive klejnsmed. Uafklaret med hensyn til anden uddannelse og indskrevet på produktionsskolen.
Gastronom/ Cater	K	Mange belastningsfaktorer	19:03	0:07	Fik tilbud om job som receptionist i fitnesscenter og valgte dette for at tjene flere penge frem for at fortsætte med uddannelsen.
Serviceassistent m. speciale virksomheds- service	K	Boglige problemer	18:09	0:07	Har fortrudt valg af uddannelse, som hun finder for kedelig, Vil ud og tjene penge. Fik job i supermarked.
Gastronom- assistent	K	Mange belastningsfaktorer	19:06	0:01	Ønskede alligevel ikke denne uddannelse
Skov- og naturtekniker	M	Psykiske problemer	20:05	0:04	Ustabilitet (meget stort fravær)
Tømrer	M	Mange belastningsfaktorer	16:10	1:03	Manglende fremmøde og stofmisbrug
Gastronom- assistent	K	Mange belastningsfaktorer	18:10	0:04	Tiltagende fravær i starten af forløbet. Mødte kort efter sommerferien ikke op og afviste derpå al kontakt med produktionsskolen.
Maskinsnedker	M	Mange belastningsfaktorer	17:04	0:01	Alt var aftalt og tilrettelagt, hvorefter han pludselig og uden forklaring sprang fra og i øvrigt lod sig udskrive af produktionsskolen.

Af i alt 144 indskrevne lærlinge har 21 (14 %) afbrudt lærlingeuddannelsen pr. februar 2009.

Af de afbrudte lærlingeforløb var 12 (41 %) startet på uddannelsens første årgang i 2004, der bestod af i alt 29 unge. På de senere årgange ses et væsentligt lavere frafald:

- 4 (19 %) af de afbrudte lærlingeforløb var optaget på årgang 2006.
- 3 (14 %) af de afbrudte forløb var optaget på årgang 2007, og
- 2 (9 %) af de afbrudte lærlingeforløb var optaget på årgang 2008.

⁸ For en nærmere uddybning af de anvendte hovedkategorier, se afsnittet om målgruppen s. 20

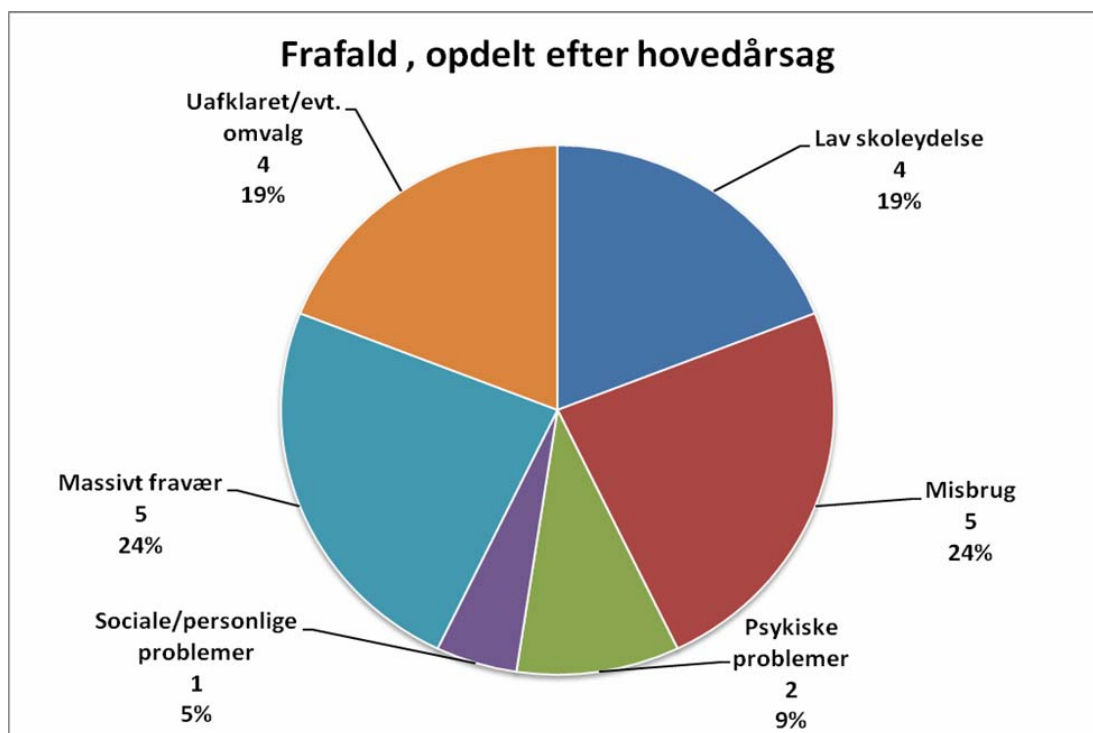
De afbrudte lærlingeforløb er ligeligt fordelt på tværs af køn, med 10 kvinder og 11 mænd.

Hvis man nærlæser tallene ser man, at 11 (52 %) afbrød deres lærlingeforløb indenfor et ½ år efter uddannelsesstart, mens yderligere 7 (33 %) afbrød uddannelsen inden der var gået et år. Kun 3 (14 %) afbrød uddannelsesforløbet senere end 2 år efter uddannelsesstart.

Dette tyder på, at vi skal lede efter andre forklaringer på nedgangen i frafald end tidsfaktoren alene. Særligt to forklarende faktorer presser sig på:

- **Forbedret visitationspraksis.** Produktionsskolerne er gennem forsøgsprojektet blevet markant bedre til at visitere de rigtige unge ind i projektet (se afsnit om visitation nedenfor).
- **Almindelige opstartsvanskeligheder.** Det tog tid at få etableret gode samarbejdsaftaler og samarbejdsrelationer med flere erhvervsskoler, at få godkendelser og uddannelsesplaner på plads samt at få integreret erhvervsskolernes pensumkrav og læringsmål med produktionsskolepædagogikken (se afsnit om udviklingen af lærlingeprojektet).

En kategorisering af årsagerne til frafald, således som de er angivet i produktionsskolernes ophørsskemaer, viser følgende mønster: 5 lærlinge angives at have afbrudt uddannelsen på grund af den lave skoleydelse og deraf følgende dårlig økonomi. 5 lærlinge angives at afbryde uddannelsen på grund af misbrugsproblematikker. 3 lærlinge afbryder uddannelsen på grund af massive psykiske, sociale og/eller personlige problemer. 4 lærlinge afbryder uddannelsen efter en længere periode med massivt fravær. 5 lærlinge afbryder uddannelsen, fordi det alligevel ikke var den uddannelse de ønskede (uafklaret/evt. omvalg).

Målgruppen i teori og praksis

I ansøgningen der ligger til grund for bevillingen af satspuljemidler til forsøgsprojektet beskrives *Produktionsbaseret Læringeuddannelse* som et tilbud til unge under 25 år, om hvem det i udgangspunktet kan dokumenteres, at de ikke vil kunne gennemføre en uddannelse i det konventionelle uddannelsessystem på grund af massive sociale eller faglige problemer.

Målgruppen er således unge mennesker der gerne vil have en erhvervsuddannelse, men som af forskellige grunde ofte ikke selv anser det for en realistisk mulighed. Det er eksempelvis unge, som socialt og fagligt, ikke formår at holde trit med "gennemsnittet", eller som har svært ved at begå sig i uddannelsesmiljøet på de store erhvervsskoler. De lærer eksempelvis langsomt og har brug for alternative indlæringsmetoder, hvis det skal lykkes dem at få en kompetencegivende uddannelse. Derudover har de ofte i lange perioder brug for langt mere social støtte og nærhed, end de kan forvente at få på den ordinære erhvervsskole eller i praktikpladsen i den private virksomhed.

144 unge er indtil nu visiteret til produktionsbaseret læringeuddannelse, og det gælder for samtlige, at der forud for indskrivningen er gennemført en visitationssamtale, hvor væsentlige aspekter omkring den unges situation, forudsætninger og baggrund beskrives.

På baggrund af en gennemgang af samtlige visitationsskemaer har vi foretaget nedenstående kategorisering. Overordnet inddelte vi de unge i 3 hovedkategorier med et antal underkategorier, som kan ses i den følgende oversigt:

Boglige problemer 54 unge	Mange belastningsfaktorer 61 unge	Psykiske problemer 29 unge
Specialskoler, heldagsskoler, specialklasser, sent udviklede	Udsat for mange belastningsfaktorer op gennem barndommen	Unge med psykiatriske diagnoser
Talblinde, ordblinde, lidt specialundervisning, gået i alm. Klasse	Udsat for mange komplekse belastningsfaktorer i ungdommen	Unge med generelt lavt selvværd
	Etniske udfordringer	Mobning
	Adfærdsproblemer	

De beskrevne kategorier er udkrystalliseret direkte af data (visitationsskemaer) på baggrund af flere systematiske gennemlæsninger og kategoriseringer af centrale udsagn.

Helt konkret fokuserede vi på at opfange de centrale nøgleord og begreber, der stod noteret i visitationsskemaerne. Disse ord og begreber samlede vi i grupper ud fra principper om at vurdere, generalisere og sammenligne.

De unge med **boglige problemer** kendetegnes ved i hele deres skoletid at have haft svært ved at leve op til de boglige krav i skolen. De har oplevet at være konstant bagefter, er blevet henvist til

specialundervisning, til specialklasser og egentlige specialskoler. Der er tale om unge som ikke har taget mange af folkeskolens afgangsprøver, om nogen. De unge i denne gruppe betegnes ofte som ordblinde, praktisk begavede, sent udviklede eller elever med indlæringsvanskeligheder.

Vi ved fra en lang række undersøgelser, at succes med boglige færdigheder har selvstændig betydning i forhold til de unges fortsættelse i ungdomsuddannelsessystemet. På den baggrund er det ikke overraskende at en stor gruppe af de elever, der optages på den produktionsbaserede lærlingeuddannelse, netop har mange problemer på dette område.

Kategorien **mange belastningsfaktorer** referer til, dels en traditionel opfattelse af negativ social arv (mange belastningsfaktorer i barndommen får konsekvenser i ungdommen), dels en nyere opfattelse af, at belastningsfaktorer i barndommen ikke nødvendigvis giver sig udtryk i fejludvikling, men at problemer lige så ofte opstår og udvikles senere i livet (ofte i puberteten, hvor de unge risikerer at blive udsat for komplekse belastningsfaktorer).

Forskningen på dette område har vist, at risikoen forøges, hvis en række særlige livsomstændigheder er til stede – problematisk opvækst, dårlige familieforhold, ringe boligforhold, dårlig ernæring og sociale traumer og belastninger i det hele taget. Jo flere af disse negative livsomstændigheder, desto større risiko for svækket udvikling, dårlig sundhed osv. Det er dog vigtigt at understrege, at der ingen automatik er knyttet til begrebet: der er tale om forøget risiko sammenlignet med personer, der ikke er udsat for disse belastningsfaktorer.

En væsentlig del af de unge i lærlingeprojektet kendetegnes ved at være udsat for et stadigt voksende (akkumulativt) belastningspres – mange belastningsfaktorer – f.eks. stofmisbrug, sygdom, mobning, etniske problemstillinger etc.

Overordnet har alle de unge i denne kategori været udsat for belastningsfaktorer i større eller mindre grad. Når vi mennesker normalt udsættes for belastninger reagerer vi ofte med stress. Udsættes vi for belastninger ud over en vis grænse, er der stor sandsynlighed for, at vi udvikler en form for sårbarhed, der kan få konsekvenser på længere sigt.

De unge, der indgår i produktionsbaseret lærlingeuddannelse med udprægede **psykiske problemer**, har enten en egentlig psykiatrisk diagnose som eksempelvis ADHD eller er visiteret til konsultationer hos psykolog på grund af eksempelvis angst, tvangstanker, forfølgelsesforestillinger, depressioner etc.

Under denne kategori har vi desuden valgt at placere de unge, som selv mener, at de har lavt selvværd, er generte og lider af alvorlige humørsvingninger. Vi har ligeledes valgt at placere mobning som underkategori til psykiske problemer, fordi mange af konsekvenserne af massiv mobning ofte kommer til udtryk som psykiske problemer hos den mobbede.

Visitationspraksis

I det følgende beskrives produktionsskolernes visitationspraksis på baggrund af gruppeinterview med skoleforstanderne fra de fem oprindelige produktionsskoler i forsøgsprojektet.

Forstanderne er enige om, at de har ændret visitationspraksis. "Jeg bilder mig ind, at vi er blevet skarpere – f.eks. tager vi ikke længere misbrugere. Men nu kan jeg se at det vigtigste hos os (ud over de formelle kriterier) er, at lærer og elev har tillid til hinanden – det er blevet et væsentligt kriterium – men det har vi ikke udviklet bevidst".

Den vigtigste forandring, som forstanderen her udpeger, er, at forsøget fra at være forstanderdrevet har udviklet sig til i langt højere grad at være lærerstyret. En anden forstander fortæller: "På vores første hold var det mig, der pegede ud, men efterhånden som lærerens rolle er blevet mere defineret, er det snarere lærerne, der peger dem ud". Enkelte forstandere er dog stadig med til at pege nye lærlinge ud.

Visitationssamtalen beskrives som en akilleshæl i uddannelsen – det skaber indimellem vanskeligheder først at skulle være "fejlfinder" for at kunne visitere de unge ind i uddannelsen, for dernæst at begynde at "spejle efter deres ressourcer". Visitationssamtalen er "det modsatte af ressourcetænkning" som en af forstanderne udtrykker det. "Vi skal have dine problemer på bordet". Det beskrives som en hård proces, der kan udfordre tilliden mellem parterne. F.eks. udfordre forholdet til forældrene: "nogle bliver kedede af det, mens andre kan se, at den unge får en mulighed".

Forstanderne understreger samtidigt, at det er ekstremt vigtigt, at starte ud med en realistisk fælles forståelse af den unges ressourcer og udfordringer. Dette rækker dog ikke ved, at situationen ofte opleves som vanskelig, og måske også ubehagelig på et personligt plan – en forstander udtrykker det på denne måde: "Grundmistanken er jo, at vi tager de forkerte. Derfor skal vi forklare, at eleverne er SÅ dårlige. Det er ubehageligt at skulle overbevise Peter om, hvor dårlig han er bogligt, og at han er dårligt socialt stillet. Forældrene skal måske også skrive under på, at de har været dårlige forældre".

Samlet set er forstanderne dog enige om at det kan lykkes at skabe en god visitationsproces, og at skolerne gennem forsøgsperioden er blevet meget bedre til foretage visitationer til projektet – det kræver god tid at skabe tillid og få en grundig dialog om de svære ting, og dermed finde de helt rigtige lærlinge til projektet.

Udviklingen af forsøgsprojektet - fra idé til praksis

I dette afsnit beskrives udvalgte aspekter af forsøgsprojektets udvikling fra en god idé fostret af fem produktionsskoleledere til en konkret uddannelsespraksis fem år senere. Først sættes fokus på den særlige pædagogik og det læringsmiljø produktionsskolerne tilbyder og har udviklet yderligere gennem årene med forsøgsprojektet.

Dernæst beskrives processen omkring godkendelse af produktionsskolernes værksteder som praktikpladser og arbejdet med integration af pensumkrav og slutmål ind i produktionsskolepædagogikken – hvad har været de største udfordringer, og hvad er lykkedes?

Til sidst sættes fokus på samarbejdet med erhvervsskolerne omkring grundforløb samt erfaringerne med brug af praktikophold i lærlingeuddannelsen.

De følgende afsnit bygger på analyser af de oprindelige projektdokumenter, gruppeinterview med forstanderne fra de fem skoler, der var med i opstarten af forsøgsprojektet, samt interviews med to værkstedledere/mestre.

Pædagogik og læringsmiljø

Læringsmiljøet på produktionsskolerne er karakteriseret ved værkstedsundervisning i forpligtende arbejdsfællesskaber med henblik på 'rigtig' produktion af varer eller tjenesteydelser. Værkstedarbejdet tilbyder deltagerne at indtræde i forpligtende arbejdsfællesskaber, hvor de både skal bidrage fagligt til løsning af værkstedsopgaver og socialt til fællesskabet og samarbejdet i værkstedet. Produktionsskolen tager med andre ord udgangspunkt i og operationaliserer teorien om læring som forandret deltagelse i forandret social praksis⁹.

Produktionsskolen bidrager både til elevens personlige, sociale og faglige kompetenceudvikling, men mens mange af de ordinære produktionsskolelevers udviklingspunkter ofte er af personlig eller social art, er omdrejningspunktet for læringen i den produktionsbaserede lærlingeuddannelse altid de faglige kompetencer og slutmål i uddannelserne, siger forstanderne. Samtidig understreges, at noget af det unikke i det læringsmiljø, produktionsskolerne tilbyder, er evnen til at håndtere "perioder hvor man er nødt til at tage hånd om andre ting, som f.eks. dødsfald og andre væsentlige transitioner eller livskriser".

Forstanderne peger samtidig på, at man ikke skal overfokusere på det personlige og sociale – det er deltagelsen i det **forpligtende arbejdsfællesskab**, der er den væsentligste beskyttende faktor. Som en af forstanderne formulerer det: "Løsningen på mange af problemerne er faktisk at passe sit arbejde. Vores skole er garant for, at når du er her hos os, kan du være sikker på, at verden ser sådan ud". Denne tryghed og stabilitet kan give lærlingene det nødvendige overskud til at kunne mestre en læringssituation uden at gå helt ned. "Oplevelsen af, at du mestrer noget fagligt, kan styrke dig så meget, at du kan overkomme dine personlige og psykiske problemer".

⁹ Lave J. & Wenger, E. (2003). *Situeret læring og andre tekster*. Hans Reitzels Forlag.

Forstanderne påpeger endvidere, at produktionsskolernes mulighed for **fleksibel individuel tilpasning** af uddannelsesforløbene er en af de centrale - både fastholdende og udviklende - faktorer i lærlingeuddannelsen. Evnen og viljen til at tage udgangspunkt i det enkelte menneskes livssituation er central: "Hvis man er boligløs, kan man ikke lære at lave taphuller, så er hele deres bevidsthed et andet sted", som en af skoleforstanderne formulerer det.

Læringsmiljøet på en produktionsskole er også defineret ved at være et **ungdomsmiljø**, hvor eleverne får en gruppeidentitet og oplever et gruppetilhørsforhold, der virker motiverende og fastholdende.

Samtidig er det vigtigt, at 'navlestrengen' til det trygge ungdomsmiljø på produktionsskolen langsomt løsnes, og at lærlingen støttes og udfordres til at tage springet ud i det voksne arbejdsliv udenfor produktionsskolen. Skoleforstanderne påpeger, på den baggrund, at det er vigtigt (men ikke altid let) at få lærlingene ud i eksterne praktikophold af kortere eller længere varighed hos offentlige eller private virksomheder (se mere herom nedenfor).

Med lærlingeuddannelsen har der åbnet sig nye muligheder for udnyttelsen af den pædagogiske metode **sidemandsoplæring**, som altid har stået centralt i produktionsskolepædagogikken. En forstander udtrykker det således: "Hvis man har flere lærlinge på værkstedet, får begrebet sidemandsoplæring en mere alvorlig karakter. Anden- og tredjeårslærlinge er med til at diskutere planlægning og indtag af opgaver [...] Der er begejstring og glæde og ejerskab på en helt ny måde. Det smitter af ude på værkstederne".

Skoleforstanderne fortæller, at mulighederne for at anvende sidemandsoplæring som pædagogisk metode afhænger af både typen af værksteder og lærlingenes aktuelle kompetencer. Værksteder som køkken og kontor med mange gentagelser og indbygget nødvendighed fremhæves som gode værksteder – "når man har været der 1-2 år, så kan man virkelig meget".

De ældre og mere erfarne lærlinge, der har udviklet kompetencer til at arbejde selvstændigt og evt. kunne tage ledelse for andre (elever), fremhæves: "Det er en kæmpe styrke, at vi har Bertram (tømrelærling der bliver færdig i foråret 2009), for han kan tage selvstændigt ud til en opgave, mens værkstedslæreren dermed får mere tid til at fokusere på de andre elever/lærlinge hjemme på værkstedet".

Relationerne mellem lærlinge og ordinære elever på værkstedet er en faktor, der gennem forsøgsprojektet har vist sig at være afgørende – der kan både skabes synergi, som vist ovenfor i afsnittet om sidemandsoplæring, men der kan også opstå problemer og konflikter, som må håndteres.

Gennem forsøget har det bl.a. vist sig, at der kan opstå problemer omkring **uddelegering af ansvar** og andre former for differentiering i forholdet til ordinære produktionsskoleelever. Forstanderne siger, at "vi er blevet bedre til at tackle de problemer, der kan opstå, når de nye lærlinge skal lære at håndtere deres nye og særlige position i relationen til de ordinære produktionsskoleelever".

Mange lærlinge ”træder ind i uddannelsen med en vis stolthed. De ved, at man skal have en nøgle til skolen etc.”. Skolerne er gennem projektperioden blevet mere bevidste om at denne overgang er en læreproces for lærlingene. De skal lære at træde ind i rollen som lærling på en god måde og ikke falde for fristelsen til at bruge den nyvundne position til at hævde sig i gruppen.

Relationen mellem mester/værkstedsleder og lærlinge er en anden akilleshæl i lærlingeprojektet. Den tætte personlige relation mellem mester/værkstedsleder og lærling er den vigtigste udviklende faktor i det læringsmiljø, som forsøgsprojektet tilbyder.

Men netop fordi den personlige relation bærer så meget, bliver læringsmiljøet også sårbart overfor ’dårlig kemi’ mellem lærling og mester/værkstedsleder. En forstander formulerer det på følgende måde: ”Vi er sårbare, fordi vi typisk kun har en lærer pr. lærling, og hun eller han er samtidig mester/værkstedsleder, så hvis relationen går galt så kan det være svært at gøre noget som leder. Man kan kun arbejde på, at relationen bliver bedre”.

I det følgende fremstilles to mestres/værkstedslederes fortællinger om deres erfaringer med lærlingeprojektet. Teksterne er redigeret i en narrativ form på baggrund af interviews.

Interview med produktionsskolelærer og værkstedsleder Erika:

Produktionsskolerne giver de unge en ekstra chance

”Jeg er i gang med at uddanne unge mennesker, der ikke ville få chancen et andet sted. De får sig faktisk en uddannelse og kan gå ud, få et arbejde og klare sig. Det gør mig glad.” At medvirke til at give unge mennesker en chance for at tage en uddannelse, de ikke ville kunne få på anden vis, er en stærk motivationsfaktor i Erikas arbejde med lærlingene.

Da Erika sagde ja til at tage lærlinge ind i sit køkken, havde hun en forventning om, at der lå en stor faglig udfordring foran hende. Det fik hun ret i. De faglige udfordringer har således blandt andet omhandlet en afdækning af, hvad der forventes af lærlinge, hvad de skal kunne når de er færdige, samt hvordan Erika i det daglige kan sørge for, at lærlingene kommer fra produktionsskolen med den nødvendige faglige og praktiske ballast til at kunne begå sig på en arbejdsplads.

I den forbindelse har et godt samarbejde med teknisk skole været essentielt. Sammen har de fundet frem til velfungerende løsninger. Samarbejdet er blevet nemmere hen ad vejen, for som Erika selv udtaler: ”Det er et forsøgsprojekt på alle måder, og vi har skullet finde vores egne ben at stå på.”

Erika har arbejdet som lærer i køkkenet på produktionsskolen i 17 år. Siden lærlingeprojektets start har hun haft 4 lærlinge i sit køkken. Den første droppede ud inden forløbet var færdigt. Pt. har hun 3 lærlinge. Den ene er startet op i december 2008, den anden har netop bestået det 1-årige grundforløb og har 2 år tilbage, mens den tredje forventes færdig til juli 2009.

På baggrund af de erfaringer Erika har gjort sig med lærlinge i sit køkken, har hun justeret strukturen i uddannelsesforløbet. Et nyere tiltag er, at lærlingene løbende afleverer mindre skriftlige opgaver. Disse opgaver forbereder lærlingene på den større afsluttende opgave i uddannelsesforløbet. For det er oftest den boglige del af uddannelsen, som lærlingene har problemer med, mens deres styrke ligger i det praktiske arbejde. Derfor har lærlingene også altid mulighed for at komme forbi produktionsskolen under deres skoleforløb på teknisk skole, hvis de har brug for ekstra støtte og hjælp med det boglige. Som Erika understreger: "de er gode til det praktiske og derfor ville det være synd, hvis de ikke kunne gennemføre en uddannelse pga. det boglige."

Det er vigtigt, at lærlingene hele tiden udfordres, og derfor løbende får nye ansvarsområder, når Erika vurderer, at de er klar til det. Denne vurdering sker i samarbejde med lærlingene i form af hyppige samtaler omhandlende, hvad lærlingene mangler i forhold til de uddannelsesmæssige krav, hvad lærlingenes svage/stærke kompetencer er og hvor der skal sættes ekstra ind.

En måde hvorpå lærlingene udfordres er gennem praktik uden for produktionsskolen. Her er det lærlingene selv, der tager kontakten til potentielle praktiksteder. Gennem praktikken opnår lærlingene en føling med arbejdstempoet uden for skolen. På samme tid bliver de ofte mere afklarede med, hvor de ønsker at arbejde efter endt uddannelse. Praktikpladsernes tilbagemeldinger har været positive, hvilket er en anerkendelse af, at produktionsskolen har formået at lære lærlingene, hvordan man begår sig på en arbejdsplads, ligesom det er en anerkendelse af de unge lærlinges potentiale.

Med indførelsen af lærlinge er det faglige niveau i køkkenet blevet højnet, blandt andet ved at Erika inddrager både lærlinge og elever, når hun underviser i det stof, som lærlingene skal lære. Dette har afstedkommet positive reaktioner fra produktionsskolens almindelige elever, der også typisk har en interesse i madlavning.

Det er med varme i stemmen, at Erika fortæller om, hvordan lærlingene gennemgår en personlig udvikling, hvor de får mere selvtillid og en tro på, at de kan bestride et arbejde. For det er ikke kun den praktiske og teoretiske viden, der er i fokus på produktionsskolen. Produktionsskolens styrke, sammenlignet med andre uddannelsesinstitutioner, er produktionsskolepædagogikken. Der støttes således hele tiden op om de unge lærlinge, fagligt såvel som socialt. Helt konkret spørges der kontinuerligt ind til, hvordan de har det. Ligesom der tilbydes hjælp med stort som småt. På en almindelig arbejdsplads kan det være svært at finde tid til at tage vare på personlige problematikker, men på produktionsskolen er der en tværfaglig vejleder, der kan træde til efter behov. Dette skaber nogle gode trygge rammer, hvor der er plads til de alsidige problematikker, som lærlingene kommer med.

Interview med produktionsskolelærer og værkstedsleder Peter:

Pædagogikken er produktionsskolernes force

”Vi er der til at hanke op i lærlingene. Det er ikke altid mesteren ude i ’den virkelige verden’ er det eller har tid til det”. Peter fremhæver, at produktionsskolerne har de pædagogiske ressourcer til at hjælpe de unge på rette vej og gøre dem klar til at kunne begå sig på arbejdsmarkedet. Et andet aspekt ved produktionsskolepædagogikken er dens fokus på skabelsen af trygge og omsorgsfulde rammer for de unge lærlinge, hvilket i praksis betyder, at Peter eksempelvis besøger sine lærlinge under deres ophold på teknisk skole hhv. i ekstern praktik.

Peters værksted er karakteriseret ved rummelighed. Her er der plads til at udføre opgaverne anderledes end ’man’ plejer, for som Peter påpeger: *”de skulle gerne udvikle sig. Det er vigtigt for os alle”*.

Lærlingenes uddannelses-forløb tilrettelægges med udgangs-punkt i en lang liste fra teknisk skole, som angiver, hvad lærlingene skal igennem. Praktikken for Peters lærlinge foregår primært på produktionsskolen, men dog med kortere praktikophold hos en lokal vognmand.

Det er en vognmand, som produktionsskolen har samarbejdet med gennem en længere årrække. Her får lærlingene muligheden for at stifte bekendtskab med det private arbejdsmarked, ligesom deres praktik på produktionsskolen sættes i perspektiv. Det hænder, at lærlingene kommer tilbage og

Peter har arbejdet som lærer inden for logistik og transport på produktionsskolen i 11 år.

Siden lærlingeprojektets start har han haft 5 lærlinge, hvoraf den ene er færdigudlært og i arbejde. En af de første lærlinge han havde droppet ud før tid grundet fratagelse af kørekort. Pt. har Peter 3 lærlinge på sit værksted.

roser den variation af opgaver, som produktionsskolen kan tilbyde sammenlignet med den private vognmand. Peter citerer lærlingenes reaktion på følgende måde: *”Nogle gange laver vi nogle ting her på produktionsskolen, som vi slet ikke får lov at lave ude hos en vognmand”*.

Peter oplever, at der er kommet større respekt omkring lærlingeuddannelsen. I starten eksisterede der en vis skepsis overfor lærlingeprojektet fra elever, forældre såvel som lærlingene selv. Denne skepsis er der ikke længere.

Faglige udvalg, pensumkrav og slutmål

Produktionsskolens værksteder og faciliteter skal godkendes som praktiksted af det relevante faglige udvalg. Hvad angår godkendelser af produktionsskolerne som praktiksteder, har skolerne generelt fået de godkendelser, de har søgt om.

Der blev i starten af forsøget lagt op til at erhvervsskolerne skulle kunne foretage godkendelserne, men det har i praksis vist sig, at det i alle tilfælde har været de faglige udvalg, der tog stilling til en godkendelse af produktionsskolen som praktikplads under forsøgsprojektet.

I forbindelse med ansøgningen orienteres den pågældende erhvervsskole sammen med det faglige udvalg om, at der er tale om et forsøg på særlige vilkår, der også omfatter praktikken. Praktikken finder som udgangspunkt sted på produktionsskolen (dog uden uddannelsesaftale mellem eleven og produktionsskolen). I en række tilfælde har de faglige udvalg dog stillet særlige betingelser til praktikken som forudsætning for godkendelsen:

- Krav om kortvarig ekstern praktik med bestemte læringsformål, som ikke forefindes på produktionsskolens værksted.
- Krav om supplerende af praktikken på produktionsskolen med lønnet delpraktik i en virksomhed.

Erhvervsuddannelsernes pensumkrav og krav til slutmål stiller produktionsskolerne og deres lærere overfor en væsentlig udfordring der handler om at integrere den skolastiske tænkning på erhvervsskolerne med den særlige produktionsskolepædagogik (for en beskrivelse af produktionsskolepædagogikken se afsnit ovenfor).

Det er vigtigt at mesteren/værkstedslederen gør sig bevidst om erhvervsuddannelsens konkrete slutmål, og oversætter dette ind i den produktionsbaserede lærlingeuddannelse, og det er en stor pædagogisk udfordring. "Man sætter sin faglighed meget mere i spil, fordi man bliver målt i forhold til de slutmål der gælder for erhvervsuddannelsen. Slutmål kan blive meget styrende for værkstedsaktiviteten, og der er en risiko for at produktionsskolen helt overtager erhvervsskolens logik og pædagogik, hvis man ikke har gjort sig det helt klart, hvordan tingene skal håndteres og integreres".

Værkstedslederne må oversætte (og ikke blot overtage) læringsmålene til produktionsskolepædagogikken, men holde fast i produktionen som omdrejningspunkt. Det er en udfordring, og som en forstander påpeger: "Vi skal klæde lærerne på til at omsætte læringsmålene til en produktionsbaseret læringspraksis. Når vi har produktionen inde, så skal læreren huske, at vi skal have lærlingen til udføre bestemte udvalgte funktioner. Vi skal skærpe lærernes fokus. For nogle handler det jo om at ændre "gammel adfærd"".

Samarbejdet med erhvervsskolerne om grundforløb

Ifølge forsøgsbetingelserne kan skoledelen, dvs. grundforløbet i den respektive erhvervsuddannelse, efter samarbejdsaftale mellem erhvervsskolen og produktionsskolen foregå på produktionsskolen som forlagt undervisning fra erhvervsskolen. Det skal ifølge

forsøgsbetingelserne tilstræbes, at undervisningen forlægges til produktionsskolen i videst mulige omfang.

Der er blandt de interviewede forstandere lidt forskellige bud på, hvordan det optimale grundforløb skal køres – her følger en beskrivelse af de forskellige oplevelser og synspunkter:

- En forstander fortæller, at grundforløbene hidtil i vid udstrækning er foregået på erhvervsskolen i et samarbejde mellem produktionsskolen og den tekniske skole. Forstanderen giver flere begrundelser herfor: modvilje fra erhvervsskolen vedr. gennemførelse af grundforløb på produktionsskolen, produktionsskolelærernes bekymring for, om de nu også kan honorere de faglige mål, og det forhold, at der blandt eleverne er prestige i at komme på erhvervsskolen.
- Ud af 4 skoler, hvis forstandere er interviewet, har 2 skoler gennemført stort set alle grundforløb på produktionsskolen, og en skole har gennemført omkring en tredjedel af grundforløbene på produktionsskolen. Erfaringen er, at hvorvidt det lader sig gøre eller ej og i hvilket omfang, i stor udstrækning afhænger af samarbejdsrelationen med erhvervsskolen.
- En anden forstander påpeger, at hvorvidt det lykkes at få forlagt grundforløbene til produktionsskolen mere handler om produktionsskoleforstanderens vilje til at tage kampene indadtil og udadtil. Der skal ofte rokkes ved nogle indgroede vaneforestillinger både hos eget personale og hos erhvervsskolerne for at få etableret et godt samarbejde.
- En skoleforstander peger på forskellene mellem de to skoleformers læringsmiljø, som noget der har givet store problemer: "Erhvervsskolen skulle kontrollere hele tiden. De mødte op med afkrydsningsskemaer, som slet ikke passer til vores læringsmiljø. Lærerne på produktionsskolen blev dybt frustrerede over, om de nu nåede det de skulle, og de kunne også finde på at slå om til erhvervsskole-pædagogik for at nå det."

Den samme skoleforstander fortsætter med følgende beskrivelse af hvordan samarbejdet med erhvervsskolerne har udviklet sig i forsøgsperioden: " Men nu er der en bedre forståelse. Erhvervsskolen har accepteret (også på baggrund af deres erfaringer med ny mesterlære), at det nogle gange skal og kan gøres anderledes. Vi laver en helhedsvurdering. To lærere fra erhvervsskolen står en hel dag ude i køkkenet og vurderer hele forløbet: de får forklaringer om produkter, økonomi og proces af eleverne. Så erhvervsskolerne har også flyttet sig på, hvordan man kan vurdere".

Samlet set kan man sige, at selvom der stadig er knaster i samarbejdet med erhvervsskolerne, så er det blevet betydeligt bedre i løbet af forsøgsperioden. "Forståelsen for det, produktionsskolen kan, er ved at blive større hos erhvervsskolerne. Vi er også selv blevet klogere. Nu er det to skoleformer, der kender hinanden. Udviklingen af samarbejdet går bestemt den helt rigtige vej".

Brugen af virksomhedspraktik i lærlingeuddannelsen

Det er forskelligt i hvilken udstrækning produktionsskolerne gør brug af virksomhedspraktik i uddannelserne, men alle er enige om, at optimalt set, så bør alle lærlinge, inden de står foran svendeprøven, være ude i virksomhedspraktik hos en mester og gerne til lærlingeløn.

Skoleforstanderne påpeger også vigtigheden af, at virksomhedspraktikken times rigtigt i forhold til den enkelte lærlings faglige, sociale og personlige udvikling. "Det er individuelt, hvornår de kan holde til det", som en forstander formulerer det. En anden forstander beskriver, hvorledes de unge "bruger praktikordningen som en måde at præsentere sig selv på" og fortsætter: "Derfor ville muligheden for tre måneders praktik være rigtig god".

De faglige udvalg har i flere tilfælde (som nævnt ovenfor) været inde og stille krav om, at den unge kommer i praktik hos en offentlig eller privat virksomhed. Forstanderne vurderer dette krav meget positivt, fordi de unge kan lære noget forskelligt i de forskellige miljøer. "Produktionsskolen har et ungdomsmiljø, hvor lærlingen bliver den ældste og kommer til at stå for sidemandsoplæring. Det kan virke udviklende, men kun til et vist punkt. Det er også vigtigt, at de oplever en 'voksen arbejdsplads' og lærer at tilpasse sig andre sociale spilleregler og et højere tempo".

Perspektivering – fra projekt til formaliseret uddannelse?

Resultaterne af nærværende evaluering bekræfter og uddyber de tendenser, der tidligere er beskrevet i midtvejsevalueringerne fra 2006 og 2007, nemlig:

- At produktionsskolernes særlige læringsmiljø skaber grundlag for en tæt personlig og faglig relation mellem mester/værkstedsleder og lærling og en tilpas balance mellem den personlige støtte og de praktiske og faglige udfordringer, som er afgørende vigtig for at fastholde målgruppen i uddannelse.
- At lærlingeprojektet via produktionsskolernes særlige læringsmiljø har mobiliseret nogle afgørende læringsressourcer hos en gruppe af svage og udsatte unge, der over flere omgange af myndigheder og skoler er blevet vurderet til ikke at have forudsætninger for at kunne påbegynde en ungdomsuddannelse på almindelig vis.

Således synes produktionsbaseret lærlingeuddannelse at skabe nye uddannelsesmuligheder for en del af de unge, der ellers ikke ville kunne gennemføre en ungdomsuddannelse.

Derudover viser nærværende evalueringsrapport, at forsøgsprojektet med indførelse af lærlingeuddannelser på produktionsskolen kræver hårdt arbejde og en god portion idealisme fra værkstedsledere og forstandere, specielt i starten, men at det samtidig er en indsats, der betales tilbage over tid. Værkstedslederne kommer med tiden til at opfatte lærlingene som en stor gevinst for arbejdet og undervisningen på værkstederne. Lærlinge er en stor faglig og personlig udfordring for lærere og forstandere, men også en kilde til stor glæde og professionel tilfredsstillelse.

Det giver et fagligt kvalitetsløft, ikke bare til værkstedet, men til hele skolen, når man med en godkendelse fra det faglige udvalg kan fortælle, at et værksted lever op til det samme niveau som hos en privat virksomhed. Derudover har det givet et løft til produktionsskolepædagogikken på værkstederne, og særligt har det åbnet nye muligheder for udnyttelsen af den pædagogiske metode sidemandsoplæring, at der med lærlingeprojektet er kommet flere 'generationer' og dermed større heterogenitet ind på værkstederne.

Samarbejdet mellem produktionsskolerne og erhvervsskolerne har udviklet sig markant positivt i løbet af forsøgsperioden. Opstarten af samarbejde var i mange tilfælde præget af mistillid, uoverensstemmelser og misforståelser, men den gensidige forståelse og respekt er vokset markant i løbet af forsøgsperioden. De to skoleformer har lært hinanden bedre at kende, og samarbejdet er blevet stadig tættere og bedre.

På baggrund af de mange gode resultater med at gennemføre lærlingeuddannelse på nogle af landets produktionsskoler er det naturligt at diskutere, hvilke potentialer der ligger i at udvide og formalisere, dvs. skabe lovhjemmel for, denne mulighed for kompetencegivende erhvervsuddannelse med produktionsskolen som institutionel base og i et fortsat tæt samarbejde med erhvervsskolerne og de faglige udvalg.

Det er nærliggende at skæve til den ny mesterlære, der blev indført i august 2006, altså nogle år efter at lærlingeprojektet blev søsat. Den ny mesterlære er en ny praktisk indgang til gennemførelse af en erhvervsuddannelse. Her er det normalt hele det første år af uddannelsen, der foregår som praktisk arbejde hos en mester, evt. med korte skoleperioder indlagt, men uden at den unge skal igennem det almindelige grundforløb på erhvervsskolen, idet oplæringen i virksomheden erstatter grundforløbet. Efter denne grundlæggende praktiske oplæring i virksomheden - altså i slutningen af det første år - bliver det så afgjort, om den unge er klar til at gå i gang med hovedforløbet.

I lighed med den ny mesterlære kan den produktionsbaserede lærlingeuddannelse betegnes som endnu en ny praktisk indgang ("praksislære")¹⁰ til at gennemføre en erhvervsuddannelse, hvor dele af både grundforløb og praktik forlægges til godkendte produktionsskoleværksteder, og hvor der sørges for den nødvendige faglige og personlige støtte. Netop faglig og personlig støtte er afgørende for, at denne gruppe af unge bliver klædt på til at gennemføre et hovedforløb på erhvervsskolen, at de kan indgå i lønnet delpraktik i en virksomhed, og at de afslutningsvis kan gennemføre erhvervsuddannelsen på samme niveau som de, der bruger de andre indgangsveje dertil.

Indtil nu har den produktionsbaserede lærlingeuddannelse udelukkende været et tilbud på et begrænset udsnit af landets produktionsskoler og med et omfang, der er afhængig af årlige satspuljebevillinger.

På baggrund af de mange positive erfaringer kunne man spørge, om det ville være muligt og relevant at formalisere den produktionsbaserede lærlingeuddannelse og dermed etablere en ny valgmulighed for unge i målgruppen på alle produktionsskoler?

En sådan valgmulighed må dog ikke antage karakter af at være i konkurrence med de ordinære erhvervsuddannelser, men bør udelukkende ses som en supplerende mulighed for unge, der på grund af deres baggrund og forudsætninger ikke kan gennemføre en erhvervsuddannelse i det ordinære system.

Vi anbefaler, at en evt. udvidelse af kapaciteten sker gradvist, så der sikres den bedst mulige kvalitet, herunder den vigtige individuelle faglige og personlige støtte.

Vi anbefaler, at det formuleres som et krav til en permanent produktionsbaseret lærlingeuddannelse, at der indgår virksomhedspraktik af en vis varighed, inden lærlingene står foran svendepøven, og at det påhviler produktionsskolen at finde en sådan delpraktikplads i en virksomhed som led i gennemførelsen af uddannelsen.

Når der skal etableres nye formaliserede uddannelser, er det selvfølgelig vigtigt at få kortlagt både uddannelsesbehovet og de efterfølgende beskæftigelsesmuligheder: Nærværende evaluering viser, at behovet for denne form for uddannelse i rene tal vil være på et relativt beskedent niveau.

¹⁰ Fra august 2007 er der endvidere blevet indført mulighed for, at dele af grundforløb kan forlægges fra en erhvervsskole til en produktionsskole.

Aktuelt er der som nævnt 109 lærlinge i gang på 19 produktionsskoler, hvoraf de de 14 skoler først er startet med lærlingeoptag i 2008.

Samtidig er det vigtigt at påpege, at for mange af lærlingene i projektet, har dette tilbud været den eneste mulighed, de havde tilbage, hvis de skulle gøre sig håb om at få en uddannelse.

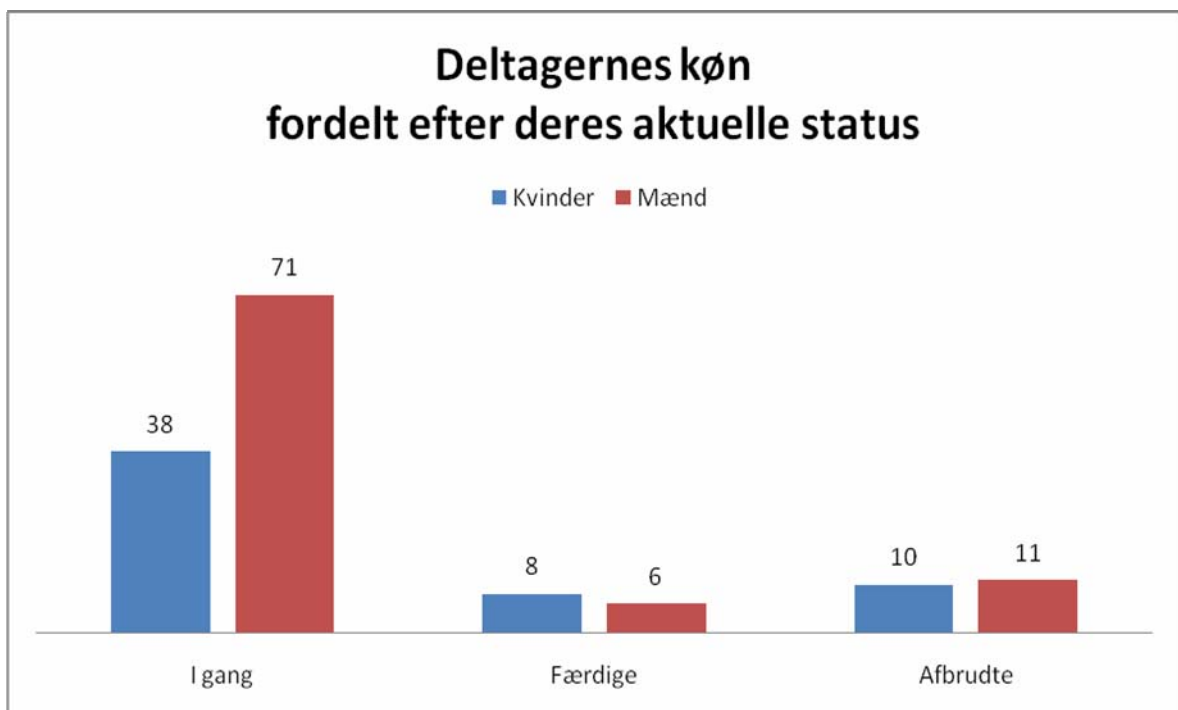
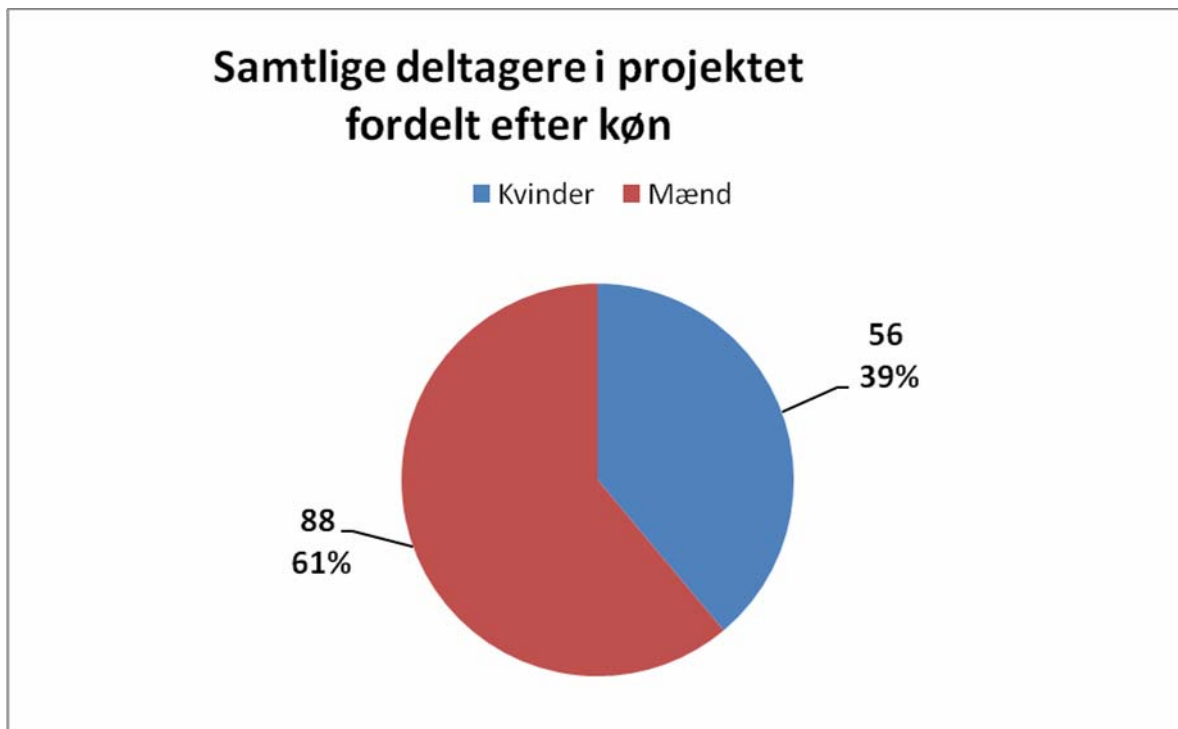
Derudover viser evalueringen, at 79 % af de færdiguddannede lærlinge har været i arbejde efter endt uddannelsesforløb. Selvom det endnu kun er 14 unge, der har færdiggjort deres uddannelse under forsøget, så er det dog konkret målbare resultater for unge, der over flere omgange af myndigheder og skoler har fået at vide, at de ikke havde forudsætninger for at gennemføre en ordinær ungdomsuddannelse, og som for de flestes vedkommende ser ud til at klare sig i regulære jobs, dvs. er selvforsørgende.

Det skal afslutningsvis understreges, at forsøgsprojektet reelt er gennemført uden forudgående og omfattende bevillinger til andet end hvad der svarer til sædvanlige tilskud til skolernes undervisnings- og bygningsomkostninger, men med et stort og vedholdende engagement fra de deltagende skoler.

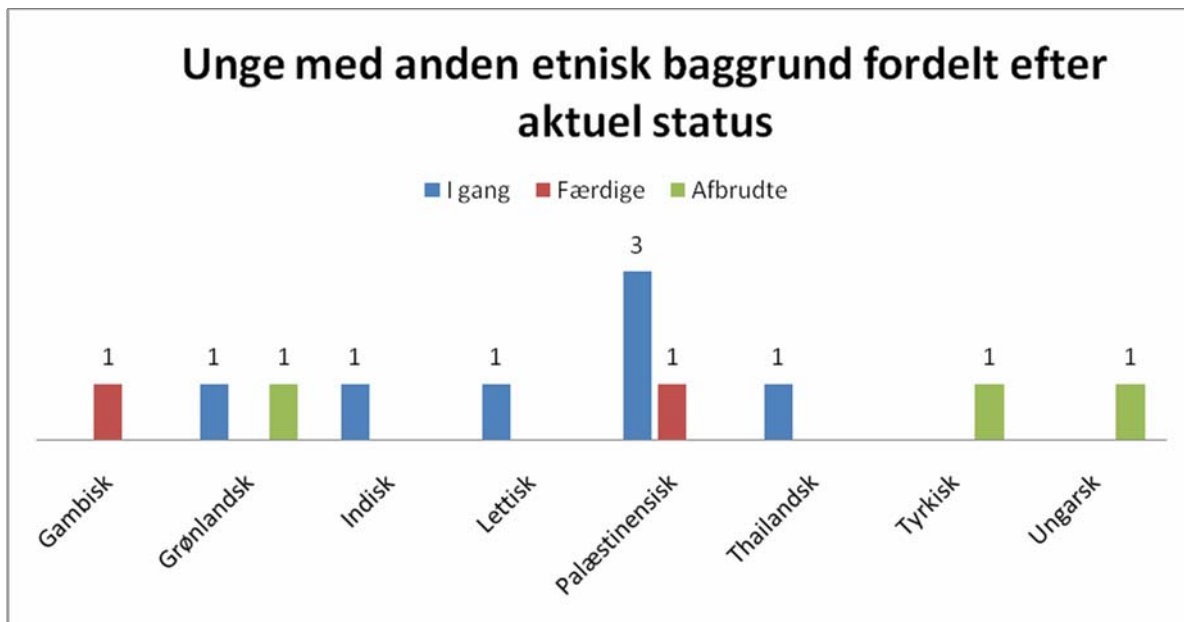
BILAG

Bilag 1

Oversigt over fordeling og status for kvinder/mænd i lærlingeprojektet

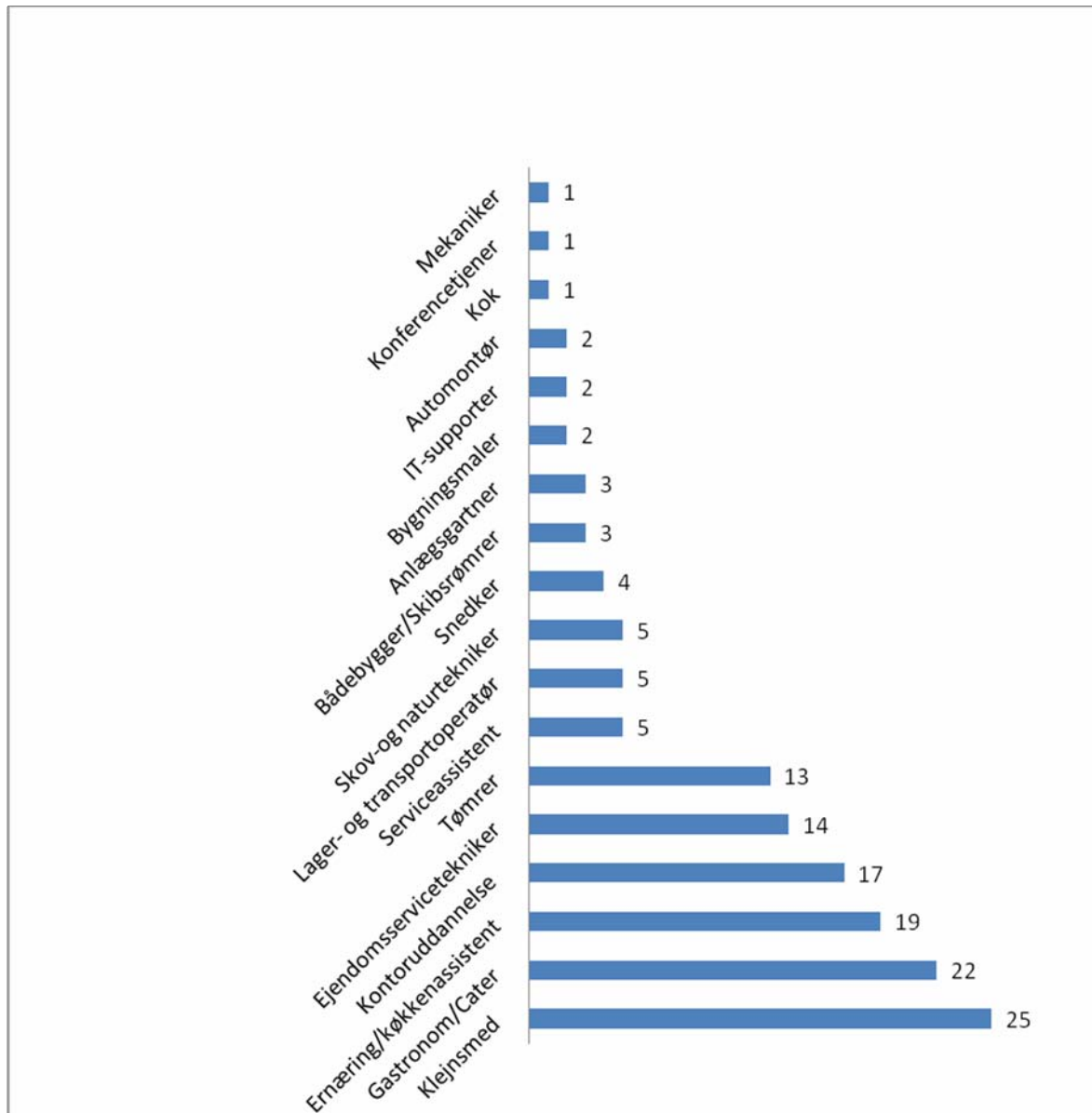
Bilag 2: oversigt over status for etniske unge i lærlingeprojektet

Bemærkninger:

12 unge eller godt 8 % af de i alt 144 unge, der er startet på en uddannelse i forsøget siden 2004, har en anden etnisk baggrund.

Bilag 3: Oversigt over fagområder i lærlingeprojektet, fordelt efter antal

Bemærkninger:

De i alt 144 påbegyndte lærlingeuddannelser i perioden 2004-2008 fordeler sig på de i alt 18 fagområder, der ses ovenfor.

Bilag 4: Oversigt over erhvervsskoler i lærlingeprojektet

Jylland og Fyn	Sjælland og Lolland-Falster
Erhvervsskolerne Aars	EUC Nordvestsjælland, Holbæk
EUC Syd Haderslev	CELF, Nykøbing F
EUC Syd Åbenrå	CEU Selandia, Slagelse
Food College Aalborg	CPH West – Uddannelsescenter København Vest
Grenaa Tekniske Skole	Erhvervsskolen Hamlet, Helsingør
Handelsskolen, Randers	EUC Lolland, Nakskov
Jordbrugets Uddannelsescenter Århus	EUC Ringsted
Odense Tekniske Skole	Københavns Tekniske Skole, Glostrup
Silkeborg Tekniske Skole	Niels Brock, København
Skive Tekniske Skole	Skovskolen, Nødebo m.fl.
Svendborg Erhvervsskole	Uddannelsescentret i Roskilde, Slagteriskolen
Teknisk Skole, Randers	
Vejle Tekniske Skole	
Århus Tekniske Skole	

Bemærkninger:

Indtil 31.12.2008 er der indgået samarbejdsaftaler med 25 erhvervsskoler omkring erhvervsuddannelser efter forsøget med Produktionsbaseret Lærlingeuddannelse.

Bilag 5. Oversigt over produktionsskoler i projektet

Jylland og Fyn	Sjælland og Lolland-Falster
Grenaa Produktionsskole	Greve Produktionsskole
Hobro Produktionshøjskole	Den Økologiske Produktionsskole
Produktionsskolen Vejen	Kalundborgegnens Produktionsskole
Randers Produktionshøjskole	Korsør ProduktionsHøjskole
Silkeborg Produktionshøjskole	Lolland Produktionsskole
Skanderborg-Hørning Produktionsskole	MultiCenter Syd
Skive Produktionshøjskole Marienlyst	Produktionsskolen PH Holbæk
Sydfyns ErhvervsForskole	Ringsted Produktionshøjskole
Vejle Produktions- og Uddannelsescenter	
Aalborg Produktionsskole	
Århus Produktionsskole	

Indtil 31.12.2008 har i alt 19 produktionsskoler optaget lærlinge.

**Bilag 6: Oversigt over samtlige 109 igangværende uddannelsesforløb
pr. 15. februar 2009, fordelt efter uddannelsesretning**

Uddannelsesretning	Køn	Alder v/ start	Startår	Forventet slutår
Anlægsgartner	M	19	2008	2011
Automontør	M	19	2008	2010
Automontør	M	17	2008	2010
Bygningsmaler	M	18	2004	2009
Bygningsmaler	K	19	2006	2010
Bygningssnedker	M	18	2008	2012
Bådebygger/skibstømrer	M	18	2007	2011
Bådebygger/skibstømrer	M	21	2008	2012
Cater	K	16	2006	2010
Cater	K	17	2008	2011
Cater	K	19	2008	2011
Cater	M	23	2008	2011
Cater	K	17	2008	2011
Cater	K	18	2008	2011
Cater	K	17	2008	2011
Cater	M	18	2008	2011
Cater	K	18	2008	2011
Cater	M	17	2008	2011
Cater	M	18	2008	2011
Ejendomsmedhjælper	M	19	2008	2011
Ejendomsservicetekniker	M	20	2006	2009
Ejendomsservicetekniker	M	19	2006	2010
Ejendomsservicetekniker	M	19	2006	2009
Ejendomsservicetekniker	M	18	2006	2010
Ejendomsservicetekniker	M	18	2006	2010
Ejendomsservicetekniker	K	18	2007	2011
Ejendomsservicetekniker	M	16	2007	2010
Ejendomsservicetekniker	M	19	2007	2011
Ejendomsservicetekniker	K	17	2007	2010
Ejendomsservicetekniker	M	17	2008	2012

Ejendomsservicetekniker	M	19	2008	2012
Ernæringsassistent	K	20	2006	2009
Ernæringsassistent	K	18	2006	2010
Ernæringsassistent	M	17	2007	2011
Ernæringsassistent	M	20	2007	2010
Ernæringsassistent	K	21	2007	2010
Ernæringsassistent	M	17	2007	2010
Ernæringsassistent	K	18	2008	2011
Ernæringsassistent	M		2008	2011
Ernæringsassistent	M		2008	2011
Ernæringsassistent	K	20	2008	2011
Ernæringsassistent	K	18	2008	2011
Ernæringsassistent	K	16	2008	2011
Ernæringsassistent	K	20	2008	2011
Gastronom med specialet cater	K	17	2007	2010
Gastronom/Cater	K	19	2006	2009
Gastronomassistent	K	22	2007	2009
Gastronomassistent	M	18	2008	2010
Gastronomiudd. m. spec. cater	M	20	2008	2011
Gastronomiudd. m. spec. cater	K	17	2008	2012
Gastronomiudd. m. spec. cater	K	19	2008	2011
Gastronomudd. m. speciale cater	K	18	2008	2011
IT-supporter	M	18	2008	2011
IT-supporter	M		2008	2011
Klejnsmed	K	18	2006	2010
Klejnsmed	M	19	2006	2010
Klejnsmed	M	18	2004	2009
Klejnsmed	M	18	2004	2009
Klejnsmed	M	17	2004	2009
Klejnsmed	M	17	2004	2009
Klejnsmed	M	19	2006	2010
Klejnsmed	M	18	2006	2011
Klejnsmed	M	17	2007	2011
Klejnsmed	M	17	2007	2011

Klejnsmed	M	18	2007	2011
Klejnsmed	M	22	2008	2012
Klejnsmed	M	19	2008	2012
Klejnsmed	M	18	2008	2012
Klejnsmed	M	17	2008	2012
Klejnsmed	M	17	2008	2012
Klejnsmed	M	17	2008	2012
Klejnsmed	M	17	2008	2012
Klejnsmed	M	22	2008	2012
Klejnsmed	M	17	2008	2012
Konferencetjener	K	18	2008	2010
Kontor	K	19	2007	2010
Kontorelev	K	18	2008	2010
Kontorelev	K		2008	2011
Kontoruddannelse	K	20	2008	2012
Kontoruddannelse m. spec. adm.	K	21	2008	2012
Kontoruddannelse m. spec. adm.	K	23	2008	2011
Kontoruddannelse m. spec. adm.	K	18	2008	2010
Kontoruddannelse m. spec. adm.	K	20	2008	2010
Kontoruddannelse offentlig adm.	K	21	2008	2012
Køkkenassistent	K	19	2004	2009
Lager- og transportoperatør	M	18	2007	2010
Lager- og transportoperatør	M	20	2007	2010
Lager- og transportoperatør	M	19	2008	2011
Mekaniker	M	18	2008	2012
Serviceassistent	K	17	2006	2009
Serviceassistent med speciale i virksomhedsservice	K	18	2007	2009
Skov- og naturtekniker	M	20	2007	2010
Skov- og naturtekniker	M	19	2007	2010
Skov-og naturtekniker	M	20	2008	2011
Skov-og naturtekniker	M	18	2008	2011
Snedker	M	19	2008	2012
Snedker	M	18	2008	2012
Tømrer	M	18	2004	2009

Tømrer	M	17	2006	2010
Tømrer	M	17	2006	2010
Tømrer	M	16	2006	2010
Tømrer	M	17	2006	2010
Tømrer	M	20	2007	2010
Tømrer	M	20	2008	2012
Tømrer	M	23	2008	2012
Tømrer	M	22	2008	2012
Tømrer	M	17	2008	2012
Tømrer	M	18	2008	2012
Tømrer	M	19	2008	2012

Bilag 7: Forsøgsbetingelserne

Forsøget er iværksat i henhold til de respektive finanslove i årene 2004, 2006, 2007 og 2008.

Forsøgsbetingelserne er i hvert af årene nærmere beskrevet af Undervisningsministeriet, senest i skrivelse af 4. juni 2008 fra Undervisningsministeriet (afdelingen for erhvervsfaglige uddannelser). Teksten i denne skrivelse gengives her nedenfor:

Forsøg med erhvervsuddannelse på produktionsskoler

I forbindelse med aftalen om udmøntningen af satspuljen for 2008 er forsøget med "Produktionsbaseret lærlingeuddannelse" udvidet og forlænget til 2011.

Forhøjelsen af bevillingen udmøntes som ét optag på 65 elever i 2008, der i forsøgsperioden maksimalt kan udløse en samlet bevilling til 247 årselever. Antallet af produktionsskoler udvides til 15 skoler.

Bevillingen forhøjes med 2,0 mio. kr. i 2008, 4,0 mio. kr. i 2009, 3,0 mio. kr. i 2010 og 2,6 mio. kr. i 2011. Den afsatte pulje skal bruges til løn til deltagerne i forsøget.

Bevillingen udløses som hovedregel efter samme retningslinjer som fastsat ved bevillingsbrev af 1. april 2004, vejledning til administration af forsøget og uddybning af bevillingsbrev af 2. juni 2004, J.nr. 2004-2534-4. Dog er der foretaget enkelte opdateringer og rettelser af teknisk karakter.

Da forsøget kræver fravigelse fra bestemmelser i lov om produktionsskoler og lov om erhvervsuddannelser med tilhørende relevante bekendtgørelser, har Rådet om Kortuddannedes Fortsatte Uddannelses (KFU) samt Forsøgsgruppen under Rådet for de Grundlæggende Erhvervsrettede uddannelser (REU) været hørt om deres indstilling til forsøget.

Den 25. marts 2004 har undervisningsministeren tilsluttet sig, at forsøget iværksættes som følge af satspuljeforliget og har endvidere tilsluttet sig de nødvendige fravigelser fra love og relevante bestemmelser på områderne under iagttagelse af de betingelser, som Undervisningsministeriet har opstillet for forsøget.

Det skal understreges at rammerne for forsøget fortsat kan justeres i en dialog mellem Undervisningsministeriet og de involverede skoler.

Forsøgsbetingelser

Hermed følger en beskrivelse af grundlaget for at gennemføre forsøg med særlig tilrettelagt erhvervsuddannelse, der som udgangspunkt gennemføres på produktionsskoler.

Med forsøget dispenseres der fra en række bestemmelser i den eksisterende lovgivning, som omtales nærmere i det følgende.

For en god ordens skyld skal det nævnes, at dispensationsbevillingen kun vedrører det i det følgende omtalte forsøg.

Forsøget iværksættes i henhold til Finanslov for finansåret 2008 § 20.51.12.20. tekstanmærkninger 112.

Uddannelsesmålene og kravene til skoleundervisningens og praktikuddannelsens indhold følger de almindelige regler om erhvervsuddannelserne.

Uddannelsen afsluttes med en prøve på samme måde som de ordinære erhvervsuddannelser og giver derfor en erhvervs- og uddannelseskompetence i lighed med disse.

Forsøget omfatter ét optag på 65 elever i 2008, der i hele forsøgsperioden maksimalt kan udløse en samlet bevilling svarende til 247 årselever.

Uddannelserne har en varighed på 1½ til 5 år, afhængig af elevernes forudsætninger og slutmålene for uddannelsen.

Forsøget tilbydes de deltagere, der ikke kan placeres i det ordinære uddannelsessystem på grund af manglende sociale og/eller faglige forudsætninger.

Visitationen af elever til forsøget foregår i et tæt samarbejde mellem produktionsskolen og den relevante erhvervsskole for at sikre, at den unge tilhører målgruppen.

Uddannelsesforløbet kan forlænges, idet erhvervsskolen kan give supplerende skoleundervisning, og produktionsskolen kan forlænge den samlede uddannelsestid - herunder praktiktiden.

Produktionsskolens værksteder/faciliteter godkendes til praktikdelen af den samarbejdende erhvervsskole – alternativt det relevante faglige udvalg. Ordningen er svarende til den, der gælder for erhvervsskolers godkendelse af praktikvirksomheder, jf. § 1, i bekendtgørelse nr. 50 af 21. januar 1997 om erhvervsskolers godkendelse af praktikvirksomheder.

Skoledelen kan efter samarbejdsaftale mellem erhvervsskolen og produktionsskolen foregå på produktionsskolen som forlagt undervisning fra en erhvervsskole i overensstemmelse med bestemmelsen i § 2, stk. 2, i lov om erhvervsuddannelser. Det skal tilstræbes, at undervisningen forlægges i videst muligt omfang.

Det indebærer, at eleven skal optages som eud-elev på erhvervsskolen og indgå i skolens årselevberegning.

Erhvervsskolen betaler produktionsskolen for at varetage den udlagte undervisning i henhold til den indgåede samarbejdsaftale.

Praktikdelen finder sted på produktionsskolen, men uden uddannelsesaftale mellem elev og produktionsskole.

Produktionsskolen modtager taxameterbevilling som til ordinære deltagere på produktionsskoler.

Eleven kan indgå i praktik i en virksomhed 8 uger om året og modtage "skoleydelse". Herudover kan eleven indgå egentlig delpraktikaftale med en virksomhed.

I hele forsøgsuddannelsen modtager deltageren en ydelse, som svarer til ydelsen til eud-elever uden uddannelsesaftale. Ydelsen udbetales af produktionsskolen og finansieres af satspuljen fratrukket de indtægter, der måtte være ved salg af produkter/ydelser.

Hvis eleven indgår en egentlig delpraktikaftale med en virksomhed, udbetaler virksomheden den overenskomstmæssige elevløn for området i en sådan aftaleperiode. I så fald udbetales der ikke skoleydelse finansieret af satspuljemidler.

Procedurer for indberetning om afholdt aktivitet samt indberetning af ydelse til deltagerne fremgår af vedlagte vejledning.

Ministeriet skal gøre opmærksom på, at de relevante love og bestemmelser kan findes på Undervisningsministeriets hjemmeside: www.uvm.dk.

Der henvises i den forbindelse til lovbekendtgørelse nr. 1244 af 23. oktober 2007 om erhvervsuddannelser og bekendtgørelse nr. 1518 af 13. december 2007 om erhvervsuddannelser (Hovedbekendtgørelsen).

Forsøgsgodkendelsen indebærer følgende fravigelser fra:

Lov om produktionsskoler:

- § 1, stk. 1. Formålsparagraffen omtaler bl.a. målgruppen som unge, der ikke umiddelbart har forudsætninger for at påbegynde en ungdomsuddannelse.
- § 1, stk. 5. Der vil ikke være tale om egentlig løbende optagelse og udskrivning.
- § 2, stk. 7. Undervisning og uddannelse oprettet ved eller i medfør af en uddannelseslov kan overstige 1/3 af produktionsskoleforløbet.
- § 11, stk. 2. Den enkelte deltagers samlede forløb på produktionsskolen vil overstige et år.
- § 13. Deltagerne indgår ikke i beregningen af kommunalt bidrag.

Bekendtgørelse om statstilskud:

- § 2, stk. 3. Deltagerne tæller ikke med i skolens årselevopgørelse.
- § 4, nr. 4. Der kan forekomme mere end 4 ugers praktik pr. påbegyndt halvår (dog max 8 uger pr. år uden uddannelsesaftale).
- § 12, stk. 2. Der kan udbetales skoleydelse i mere end 4 ugers praktik pr. påbegyndt halvår.

Lov om erhvervsuddannelser med tilhørende bekendtgørelser:

- § 2, stk. 1, og reglerne i de pågældende uddannelsesbekendtgørelser om, at uddannelserne er vekseluddannelser, hvor der veksles mellem undervisning på en skole og praktikuddannelse i en virksomhed.
- § 2, stk. 2, om virksomhedsforlagt undervisning, idet en produktionsskole ikke er en virksomhed i lovens forstand.
- § 5, stk. 3, der indeholder et krav om, at optagelse i hovedforløb er betinget af en indgået uddannelsesaftale med en virksomhed.
- § 31, stk. 1, om at praktikuddannelsen skal foregå i en eller flere godkendte virksomheder på grundlag af uddannelsesaftale mellem elev og virksomhed.
- § 35, stk. 1, nr. 6, forudsætningsvis og de tilhørende administrative bestemmelser om lærerkvalifikationer.
- § 59, hvorefter det faglige udvalg træffer afgørelse om forlænget uddannelsestid (praktiktid).
- Som led i forsøgets gennemførelse skal en række administrative bestemmelser om praktikvirksomhedens pligter og opgaver varetages af produktionsskolen i stedet for af virksomheden.

Vedlagt:

- Orientering om forsøg med erhvervsuddannelse på produktionsskoler
- Vejledning til administration af forsøg med erhvervsuddannelser på produktionsskoler.